

T.C. SANAYİ VE
TEKNOLOJİ BAKANLIĞI

*UŞAK'IN SEKTÖREL EĞİLİMLERİNİN
İNCELENMESİ VE DÖNÜŞÜM
ALANLARININ BELİRLENMESİ*

T.C. SANAYİ VE
TEKNOLOJİ BAKANLIĞI

Zafer
Kalkınma Ajansı

UŞAK'IN SEKTÖREL EĞİLİMLERİNİN İNCELENMESİ VE DÖNÜŞÜM ALANLARININ BELİRLENMESİ

ZAFER KALKINMA AJANSI
Cumhuriyet Mahallesi Mehmet Dumlu Cd. No/42
Merkez / Kütahya 43020 Türkiye
Tel: +90 274 271 77 61

E-Posta: info@zafer.gov.tr

İnternet Sitesi: www.zafer.gov.tr

Sayfa Sayısı: 42

UŞAK'IN SEKTÖREL EĞİLİMLERİNİN İNCELENMESİ VE DÖNÜŞÜM ALANLARININ BELİRLENMESİ

Yayın Sahibi

Zafer Kalkınma Ajansı

Sertifika No:

Tüm hakları saklıdır. Bu eserin tamamı ya da bir bölümü, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu uyarınca kullanılmadan önce hak sahibinden 52. maddeye uygun yazılı izin alınmadıkça, hiçbir şekilde ve yöntemle işlenmek, çoğaltılmak, çoğaltılmış nüshaları yayılmak, satılmak, kiralanmak, ödünç verilmek, temsil edilmek, sunulmak, telli / telsiz ya da başka teknik, sayısal veya elektronik yöntemlerle iletilmek suretiyle kullanılamaz. Hazırlanmış olan çalışmanın tüm hakları Zafer Kalkınma Ajansı'na aittir. Zafer Kalkınma Ajansı tarafından hazırlanan işbu çalışmadan kaynak gösterilmek suretiyle alıntı yapılabilir.

İÇİNDEKİLER

YÖNETİCİ ÖZETİ.....	1
1. Uşak Ekonomisinin Genel Durumu	3
2. Uşak'ın Sektörel Yapısı ve Benzerlik Analizi	9
3. Uşak'ın Sektörel Dönüşüm Potansiyeli	19
4. Stratejik Sıçrama Alanları ve Öneriler	22
5. Politika Önerileri ve Gelecek Stratejileri.....	28
5.1. Uşak Özelinde Bölgesel Teşviklerin Değerlendirilmesi	28
5.2. Katma Değerli Ürünlere Yönelik Dönüşüm	31
5.3. Ekonomik ve Sosyal Gelişim: İSO 1000 ve Yaşanabilirlik Bağlantısı	33
5.4. Uşak'ın Erişilebilirlik Performansı	35
5.5. Şimdi Ne Yapmalı? Bölgesel YOİKK	37
6. Kaynakça	39
<i>Teknik Ek</i>	40

ŞEKİLLER

Şekil 1 Uşak'ın kişi başına GSYH'sinin ülke ortalamasına oranı ve 81 ilin kişi başına GSYH sıralamasındaki konumu	3
Şekil 2 Uşak ve Türkiye genelinde imalatın toplam işyeri sayısı ve 4-1/a kayıtlı istihdamdan aldığı pay ile sanayinin gayri safi katma değerdeki payı (%)	4
Şekil 3 Uşak'ın imalat sektöründe tekstilin ağırlığının değişimi	5
Şekil 4 Çalışan başına katma değerde ülke ortalamasına yakınsama açısından Uşak'ın ve tekstil sektörünün performansı	6
Şekil 5 Kalkınma Tuzağı Endeksi (DT2 tanımlı, 2014-2022 ortalaması)	7
Şekil 6 Sürekli Kalkınma Tuzağı Riski (DT2 tanımlı, 2014-2022 ortalaması)	7
Şekil 7 Uşak'ta istihdam, işyeri sayısı ve ihracatın genel yapısı	9
Şekil 8 İllerde tekstil sektörünün yoğunluğu, 2023	10
Şekil 9 Uşak iller arasında ticaret miktarı, TL, 2021	11
Şekil 10 İllerin tekstil imalatı sektöründeki verimlilikleri, 2021	11
Şekil 11 İmalat sektörlerinin ortalama verimlilik düzeyi ve Uşak'ın imalat istihdam artışına katkıları	12
Şekil 12 İhracat ve istihdam benzerlik endeksi, 2023	13
Şekil 13 TR33 illerinin ve Türkiye'nin ihracat kompozisyonu, 2023	13
Şekil 14 Benzer iller ve Uşak'ın ihracat kompozisyonu, 2023	14
Şekil 15 Uşak'ın imalat sektörü istihdamının teknoloji seviyelerine göre dağılımı (%)	15
Şekil 16 TR33 ve Uşak'a benzer illerin ihracatlarının teknolojik seviyeleri,2002-2023 (%) ..	16
Şekil 17 İllerin ihracatının rekabetçi ürün ve pazar çeşitliliği (2022)	18
Şekil 18 İllerin Uşak ekonomisine benzerliği (2008) ve 2008-2023 dönemindeki sektörel yapı değişimi	19

Şekil 19 İllerin rekabet gücü seviyeleri ve potansiyelleri.....	20
Şekil 20 En çok tekstil ihracatı yapan on ilde tekstil sektöründe ve diğer sektörlerde yapılan ihracatın ortalama niteliği (2022)	21
Şekil 21 İlçelerin rekabet gücü seviyeleri ve potansiyelleri	21
Şekil 22 Uşak'ın Bağlantılılık ve Nitelik itibariyle illerle rekabetçilik durumu	22
Şekil 23 Uşak'ın Yakınlık ve Nitelik itibariyle tekstil sektöründe rekabetçilik geliştirebileceği alanlar	23
Şekil 24 Uzun vadeli sıçrama alanlarının belirlenmesi için kullanılan üç aşamalı filtreleme yöntemi	26
Şekil 25 Uşak'a verilen bölgesel teşviklerin sektörel dağılımı (belge adedi).....	29
Şekil 26 Uşak'ın aldığı bölgesel teşvikler içinde tekstil sektörünün payı (%)	29
Şekil 27 2009-2022 dönemindeki ortalama 100 girişim başına 2009-2022 döneminde alınan teşvik belge sayısı (SEGE kademe 3 illeri)	30
Şekil 28 İllerde 10.000 işyeri başına düşen tasarım merkezi sayısı ve tekstil, giyim eşyası ve derinin toplam imalat istihdamındaki payı (% , 2022)	31
Şekil 29 Uşak'a kayıtlı İSO 1000 listesindeki firma sayısı, 2010-2023.....	33
Şekil 30 Yaşamaya, çalışmaya ve yenilikçiliğe uygunluk değişkenlerine göre kümeleme analizi sonuçları (2022)	34
Şekil 31 Uşak ilinin ilçe SEGE haritası, 2022	35
Şekil 32 Uşak erişilebilirlik haritası, 2023.....	36
Şekil 33 Uşak'ın illere erişilebilirlik düzeyi	37

TABLolar

Tablo 1 Uşak'ın kısa vadede yoğunlaşabileceği rekabetçi olmayan tekstil sektörleri	24
Tablo 2 Uşak için uzun vadede sıçramaya uygun sektörler.....	27
Tablo 3 Tekstil merkezi statüsündeki şehirlerin rekabetçiliklerinin kaynakları	33

Kısaltmalar

AR-GE: Araştırma ve Geliştirme

BACI: Base Pour L'analyse Du Commerce International

COI: Kompleksite Görünüm Endeksi (Complexity Outlook Index)

DT: Kalkınma Tuzağı (Development Trap)

ECI: Ekonomik Kompleksite Endeksi (Economic Complexity Index)

ETS: Emisyon Ticaret Sistemi

EYT: Emeklilikte Yaşa Takılanlar

GBS: Girişimci Bilgi Sistemi

GSYH: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla

HS: Harmonize Sistem

KGM: Karayolları Genel Müdürlüğü

NACE: Avrupa Topluluğunda Ekonomik Faaliyetlerin İstatistiki Sınıflaması

OECD: Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (Organisation for Economic Co-operation and Development)

PCI: Ürün Kompleksite Endeksi (Product Complexity Index)

RCA: Açıklanmış Mukayeseli Üstünlük (Revealed Comparative Advantage)

SEGE: Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırmaları

SGDP: Sosyal Güvenlik Destek Primi

SGK: Sosyal Güvenlik Kurumu

TCDD: Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demiryolları

TEPAV: Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı

TMMOB: Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği

TR: Türkiye

TÜİK: Türkiye İstatistik Kurumu

TİM: Türkiye İhracatçılar Meclisi

USD: Amerikan Doları

YÖİKK: Yatırım Ortamını İyileştirme Koordinasyon Kurulu

İBBS: İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması

İSO: İstanbul Sanayi Odası

YÖNETİCİ ÖZETİ

Bu rapor, Uşak'ın mevcut sektörel yapısını, ekonomik performansını ve gelecekteki dönüşüm potansiyelini ele almakta ve rekabet gücünü artırmaya yönelik stratejik öneriler sunmaktadır. Uşak, özellikle tekstil sektörü ağırlıklı bir üretim yapısına sahip olup düşük teknolojiye dayalı sektörlerin baskın olduğu bir ekonomik yapıyı sürdürmektedir. Bu durum, ilin kalkınma tuzağına yakalanma riskini artırmakta ve sektörel çeşitliliğin sağlanamaması nedeniyle uzun vadeli ekonomik büyüme potansiyelini sınırlamaktadır.

Uşak Ekonomisinin Genel Durumu ve Dönüşüm Potansiyeli

Uşak ekonomisi, son yıllarda kişi başına düşen gelir düzeyinin ülke ortalamasına yaklaşmasıyla dikkat çekmiş ancak 2012 sonrasında bu gelişme duraklamıştır. Tekstil sektörü, Uşak ekonomisinin temel taşıdır. Uşak tekstil sektöründe Türkiye'nin önde gelen üretim merkezlerinden biridir. İmalat sanayisinde tekstil ürünleri -halı, rejenere iplik¹ ve ev tekstili üst grubuna ait geleneksel ürünler- ön plandadır. Ancak, TR33 Bölgesi 2024-2028 Bölge Planı çalışmaları kapsamında yapılan SWOT analizine göre, imalat sanayisinin bölge genelinde orta-düşük sektörlerde yoğunlaşması ve ürün çeşitliliğinin sınırlı olması, ilin ekonomik yapısını çeşitlendirme ve yüksek katma değerli sektörlerle geçiş kapasitesini sınırlı bırakmaktadır.

Uşak'ın ekonomik dönüşüm potansiyelini gerçekleştirebilmesi için, katma değeri yüksek ürünlere yönelmesi ve mevcut tekstil sektöründeki verimliliği artırması önemlidir. Teknik tekstil gibi alanlara geçiş ilin rekabet gücünü artıracaktır. Bu kapsamda, 12. Kalkınma Planı'nda da vurgulandığı üzere, teknik tekstil üretim metotlarının teknoloji seviyesinin artırılması, teknik tekstil standartlarının oluşturulması ve kullanılması sağlanmalı, ayrıca teknik tekstil ve kompozit malzemelerin yeni binalarda ve mevcut binaların depreme karşı güçlendirilmesinde kullanımı yaygınlaştırılmalıdır. Bunun yanı sıra enerji verimliliği ve sürdürülebilir üretim yöntemlerinin benimsenmesi, ekonomik performansa olumlu katkılar sağlayacaktır.

Stratejik Sıçrama Alanları ve Öneriler

Kısa vadede, Uşak'ın mevcut yetkinliklerine dayalı olarak tekstil ve hazır giyim alt sektörlerinde ilerlemesi stratejik bir öncelik olarak görülmelidir. Özellikle teknik tekstil gibi katma değerli alanlara odaklanmak, Uşak'ın ekonomik dayanıklılığını artıracaktır. Uzun vadede ise makine ve yüksek teknoloji içeren sektörlerle yönelik yatırımların yapılması ile ekonomik yapı çeşitlendirilerek güçlendirilebilir.

Politika Önerileri ve Gelecek Stratejileri

Uşak'a verilen teşviklerin büyük bölümü tekstil sektörü ile alakalıdır. Ancak, bu teşviklerin katma değeri yüksek ve inovatif alanlara kaydırılması, sürdürülebilir bir ekonomik yapı oluşturulmasına katkı sağlayabilir. Tekstil dışındaki sektörlerin de desteklenmesi ve yerel girişimciliğin teşvik edilmesi, Uşak ekonomisinin çeşitlenmesi açısından önemlidir. Bu bağlamda, Ar-Ge ve tasarım merkezlerinin yanı sıra erişilebilirlik ve yaşanabilirlik düzeylerinin

¹ Harmonize Sistem'e göre 52 kodlu pamuk, pamuk ipliği ve pamuklu mensucat sınıfı, rejenere iplik ürün grubunu da kapsamaktadır. Uşak'ta, bu sınıflama kapsamında yer alan ürünler büyük ölçüde rejenere iplik üretimine karşılık geldiğinden, raporda 'pamuk, pamuk ipliği ve pamuklu mensucat' ifadesi kullanıldığında, bu genellikle rejenere iplik ürün grubunu ifade etmektedir.

artırılmasına yönelik çalışmalar, Uşak'ın rekabet gücünü artıracak stratejik adımlar olarak değerlendirilmektedir.

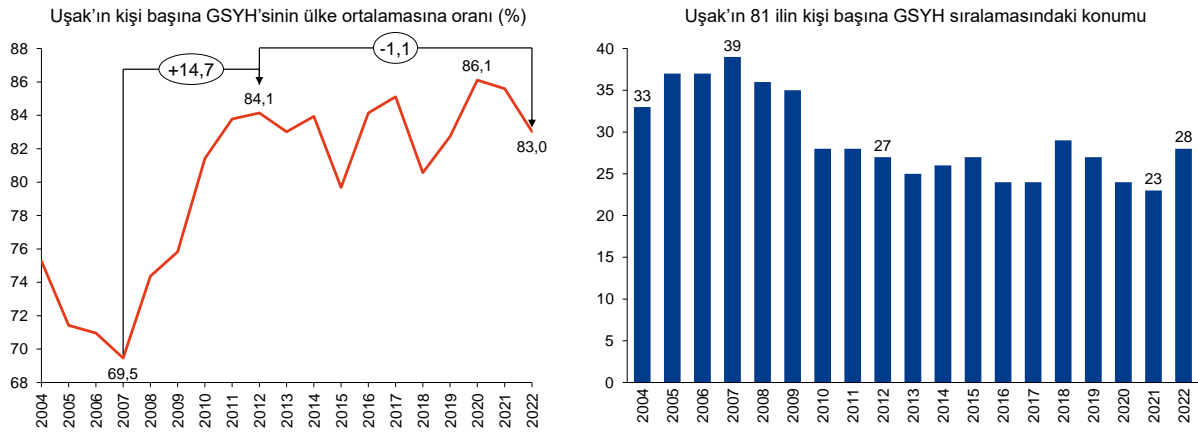
Sonuç ve Yol Haritası

Uşak'ın ekonomik potansiyelini artırmak için sektörel çeşitliliğin sağlanması ve mevcut sektörlerin güçlendirilmesi gerekmektedir. Tekstil sektöründe katma değeri yüksek üretimin artırılması, lojistik altyapının iyileştirilmesi ve yeni yatırımlar için uygun koşulların yaratılması, Uşak'ın dönüşüm hedeflerine ulaşması için önemlidir. Burada hedefleri belirleme yanında, mevcut potansiyeli harekete geçirecek koordinasyon mekanizmasının kamu-özel sektör diyalogunu içerecek biçimde oluşturulması önem kazanmaktadır. Bölgesel ya da yerel yatırım ortamının iyileştirilmesi koordinasyon kurulu (YOİKK) oluşturularak hem önceliklerin koordineli biçimde projelendirilmesi hem de yerel iş yapma ortamının etkinleştirilmesi mümkün olacaktır.

1. Uşak Ekonomisinin Genel Durumu

Uşak'ın kişi başına düşen geliri 2007 yılında ülke ortalamasının yüzde 69,5'ine karşılık gelirken, 2012 yılında 14,6 puanlık bir artış göstererek yüzde 84,1 seviyesine ulaşmıştır. 2007-2012 arası süreçte Uşak, ülke ortalamasına hızla yakınsamıştır. Ekonomik performansındaki bu istikrarlı artış, ilin potansiyelini ve büyüme kapasitesini net bir şekilde ortaya koymuştur. Ancak, 2012 sonrasında bu yakınsama süreci duraklamış ve Uşak'ın kişi başına düşen GSYH'si, 2007-2012 yılları arasındaki sürekli yükseliş trendinin aksine, 2010'lu yılların başından 2022'ye kadar değişkenliği yüksek ancak durağana yakın bir eğilim sergilemiştir. 2022 yılına gelindiğinde, Uşak'ın kişi başına gelirinin ülke ortalamasına oranı, 2020'deki yüzde 86,1'den yüzde 83,0 seviyesine gerilemiş ve il, 81 il arasında kişi başına düşen GSYH sıralamasında 28. sıraya düşmüştür. Bu duraklama, Uşak'ın ekonomik potansiyelini sürdürülebilir şekilde artırabilmesi için yeni bir stratejik bakış açısına ve kendi yapısal sorunlarına odaklanan politikalara ihtiyacı olduğunu göstermektedir. Mevcut trendi aşmak ve ilin ekonomik performansını yeniden canlandırmak adına, farklı yaklaşımların ve yenilikçi politika setlerinin benimsenmesi büyük önem taşımaktadır.

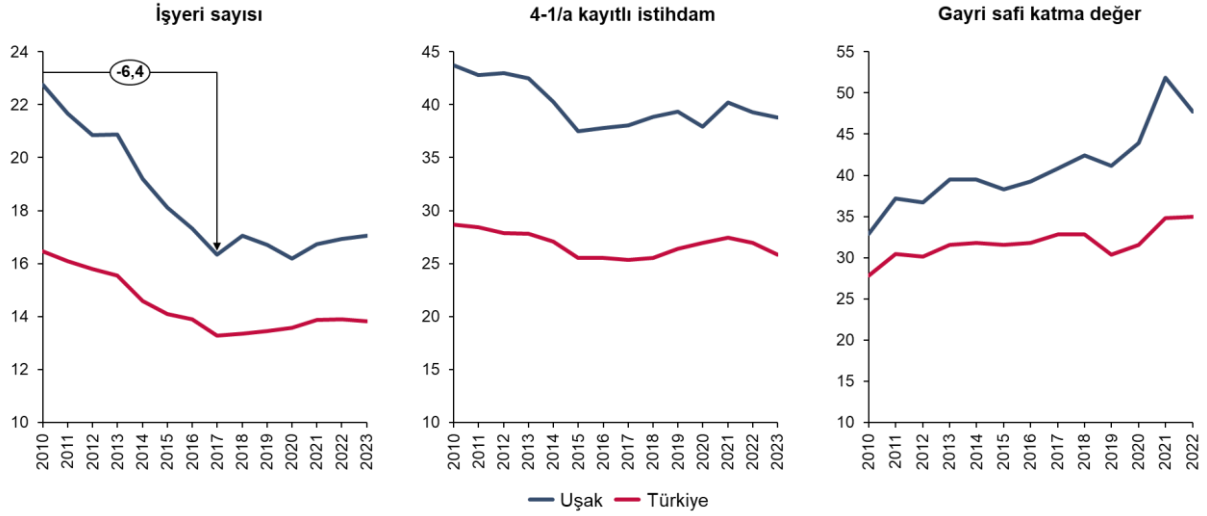
Şekil 1 Uşak'ın kişi başına GSYH'sinin ülke ortalamasına oranı ve 81 ilin kişi başına GSYH sıralamasındaki konumu

Kaynak: TÜİK, TEPAV hesaplamaları

Uşak, ülke ortalamasına kıyasla sanayi yoğunluğunun yüksek olduğu iller arasındadır. Sanayinin 2022 itibarıyla toplam gayri safi katma değer içindeki payı ülke ortalamasında yüzde 35 iken, aynı oran Uşak'ta yüzde 47,7'dir. Bu pay, 2010'dan beri hem ülke genelinde hem de Uşak'ta artış eğiliminde olsa da söz konusu artış Uşak'ta daha hızlı gerçekleşmiştir. Sanayinin toplam katma değerdeki payı 2010'dan 2022'ye Uşak'ta 13,8 puan, ülke genelinde ise 6,3 puan artmıştır. Diğer taraftan, başka bir sanayileşme göstergesi olan toplam işyeri sayısı içinde imalatın payı farklı bir eğilim göstermektedir. Uşak, bu alanda da ülke ortalamasına benzer bir eğilim sergilese de 2010-2017 dönemindeki düşüş Uşak'ta daha sert gerçekleşmiştir. SGK verilerine göre imalat sektöründeki işyeri sayısının toplam işyeri sayısı içindeki payı 2010'dan 2017'ye Uşak'ta 6,4 puan, Türkiye'de ise 3,2 puan azalmıştır. Benzer bir durum toplam 4-1/a kayıtlı istihdamda imalatın payında da görülse de bu alanda Uşak'ın ülke ortalamasından daha sert düşüş yaşadığı dönem 2012-2015'tir.

Şekil 2 Uşak ve Türkiye genelinde imalatın toplam işyeri sayısı ve 4-1/a kayıtlı istihdamdan aldığı pay ile sanayinin gayri safi katma değerdeki payı (%)

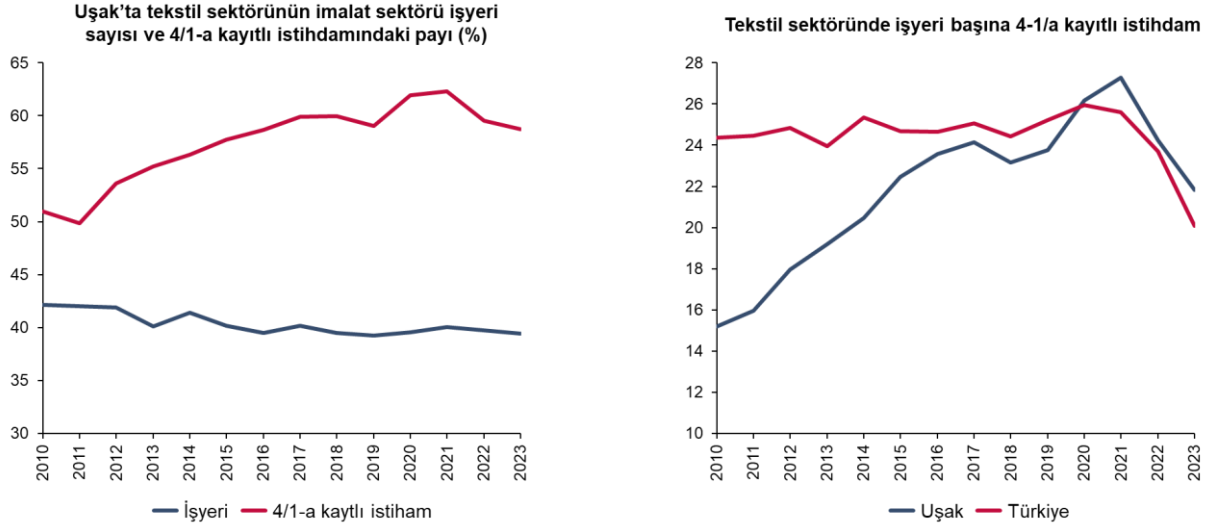
Kaynak: SGK, TÜİK, TEPAV hesaplamaları.

İşyeri ve istihdam verilerindeki farklılaşma ildeki firma ölçeği yapısının değişmiş olduğuna işaret etmektedir. Nitekim imalat sektöründeki işyeri başına 4/1-a kayıtlı istihdam sayısı 2010-2022 döneminde Uşak'ta 12,6'dan 16,2'ye, Türkiye ortalamasında ise 13,2'den 15,3'e çıkmıştır. Diğer taraftan, imalat dışı sektörlerde hem Uşak'ta hem de ülke ortalamasında aynı dönemde anlamlı bir değişiklik yaşanmamıştır. Bu durumun temel nedeni Uşak'ın yeni firma oluşturmada ülke ortalamasından geri kalmasıyken, mevcut şirketlerin ölçek büyütmesi açısından ülke ortalamasından pozitif ayrışmasıdır. 2010-2022 döneminde imalat işyeri sayısı Uşak'ta yüzde 14,2, Türkiye genelinde yüzde 39,6 artarken; imalat sektöründeki 4-1/a kayıtlı istihdam sayısı aynı dönemde Uşak'ta yüzde 47,2, Türkiye genelinde yüzde 62,3 artmıştır. Bu bulgular Uşak ekonomisinin bir iş piyasası dinamizmi ve yatırım çekiciliği problemi olduğuna işaret etmektedir. Uşak'ın ülke genelindeki imalat işyeri sayısındaki payı 2010'da yüzde 0,72'den 2023'te yüzde 0,6'ya, imalat-dışı işyeri sayısındaki payı ise 2010'da yüzde 0,48'den 2023'te yüzde 0,47'ye gerilemiştir.

İmalat sektöründeki yatırım çekiciliği probleminin ana nedenlerinden biri bu raporun ikinci bölümünde detaylı şekilde ele alınan sektörel yapıdır. Tekstil alanında faaliyet gösteren işyerlerinin toplam imalat işyeri sayısı içindeki payı Uşak'ta 2010'da yüzde 42,1'den 2023'te yüzde 39,5'e gerilerken, aynı dönemde Türkiye genelinde bu oran yüzde 6,7'den yüzde 6,6'ya gerilemiştir. Diğer taraftan, imalat sektöründeki 4/1 kayıtlı istihdamda tekstilin payı Uşak'ta 2010'da yüzde 50,9 iken 2023'te yüzde 58,7'ye çıkmış, Türkiye ortalamasında ise 2010'da yüzde 12,4'ten 2023'te yüzde 9,4'e gerilemiştir. Bu asimetrik durum, Şekil 3'te görülen Uşak'ın imalat istihdamında tekstil sektörünün ağırlığının hızlı artış trendinin tekstil sektöründeki yerleşik şirketlerin hızlı ölçek artışına bağlı olduğunu göstermektedir. Nitekim 2010 itibarıyla tekstil sektöründeki işyeri başına 4/1-a kayıtlı istihdam ülke ortalamasında 24,4

kişi ve Uşak'ta 15,2 kişi iken, bu oran² 2022'de ülke ortalamasında 23,7'ye gerilemiş Uşak'ta ise 24,3'e yükselmiştir.

Şekil 3 Uşak'ın imalat sektöründe tekstilin ağırlığının değişimi

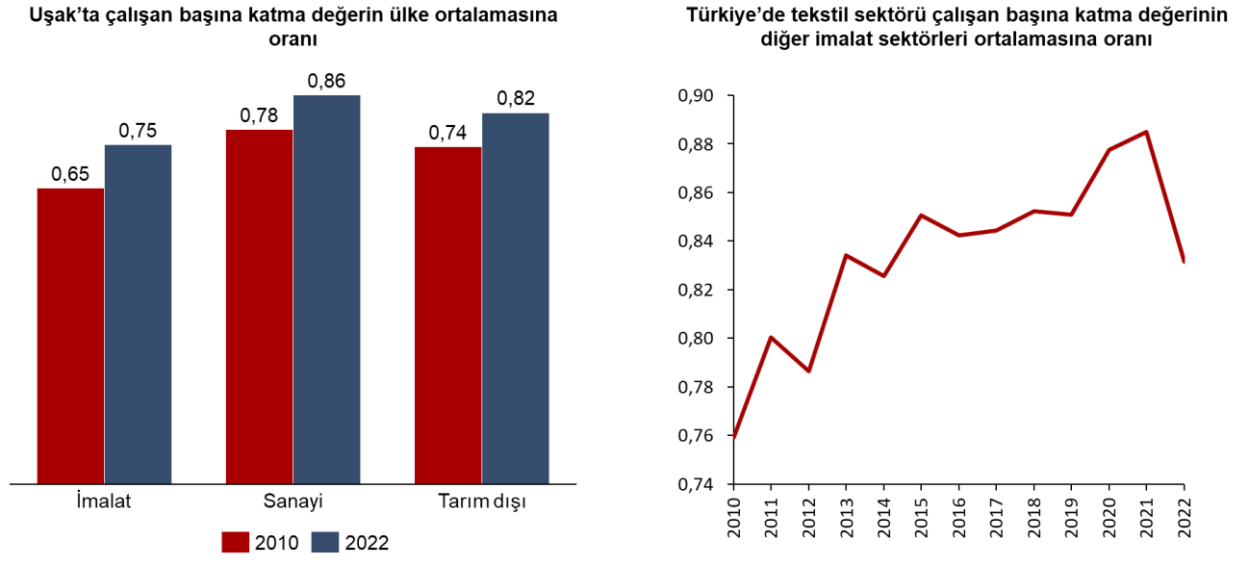

Kaynak: SGK, TEPAV hesaplamaları.

Uşak ekonomisinin kişi başına gelirden ülke ortalamasına yakınsama hızının durağanlaşması ile tekstil sektörü yoğun yapısı, ilin olası verimlilik sorunlarına işaret etmektedir. Şekil 4'ün sol panelinde 4/1-a kayıtlı istihdam başına imalatta, sanayide ve tarım-dışında Uşak'ın katma değerinin ülke ortalamasına oranı sunulmaktadır. 2010-2022 döneminde Uşak'ın verimliliğinin üç alanda da ülke ortalamasına yakınsadığı görülmektedir. Bu durum imalat sektörü özelinde incelendiğinde, söz konusu dönemde imalat istihdamı içindeki ağırlığı artan tekstil sektörünün ülke genelindeki ortalama verimliliğinin diğer sektörler ortalamasına yakınsamasının bu durumun asıl nedeni olduğu sonucuna varılmaktadır. Ancak tekstil sektörü, hızlı verimlilik artışına rağmen hala diğer imalat sektörlerinin ortalama verimlilik düzeyinin gerisinde kalmaktadır. Verimlilik hem sanayi hem de hizmetlerde Uşak'ın aşması gereken ana sorunlardan biri olarak öne çıkmaktadır.

² 2023'te işyeri başına 4/1-a kayıtlı istihdam oranının hem Uşak'ta hem de ülke ortalamasında sert şekilde azalmasında EYT düzenlemesinin tetiklediği Sosyal Güvenlik Destek Primi (SGDP) kapsamında çalışan sayısı artışının etkisi bulunmaktadır. İl-sektör kırılımında SGDP kapsamında çalışan verisi bulunmadığından bu düzeltme kontrol edilememiştir. Bu nedenle 2023 verilerini yorumlarken bu durumun dikkate alınması önem arz etmektedir.

Şekil 4 Çalışan başına katma değerde ülke ortalamasına yakınsama açısından Uşak'ın ve tekstil sektörünün performansı

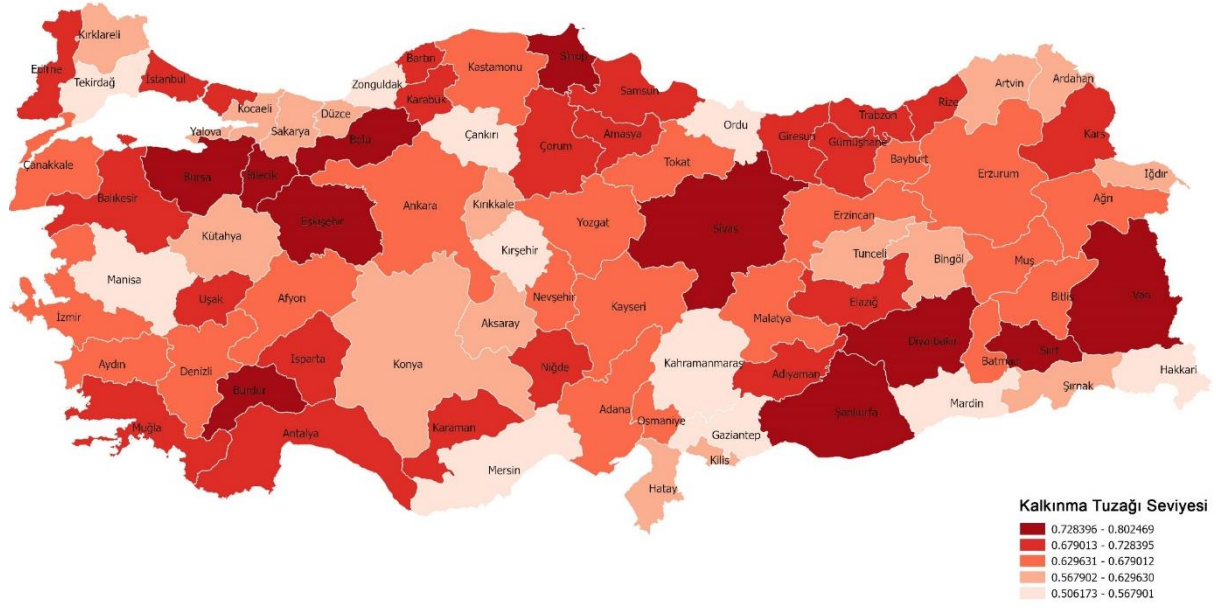

Kaynak: SGK, TÜİK, TEPAV hesaplamaları.

Düşük düzeyde olan verimlilik artış eğilimi gösterse de kişi başına gelirden ülke ortalamasına yakınsamanın durması ve yeni şirket oluşturma eğiliminin azalması gibi nedenler Uşak için kalkınma tuzağı riskini gündeme getirmektedir. Diemer ve diğerlerinin (2022) tanımına göre, bölgesel kalkınma tuzağı³, bir bölgenin gelir, verimlilik ve istihdam açısından dinamizmini koruyamaması ve bu durumun bölge sakinlerinin refah seviyesinin, bölgenin içinde bulunduğu üst grubun ve ulusal düzeydeki ekonomik koşulların gerisinde kalmasına yol açması olarak tanımlanmaktadır. Söz konusu risk, verimlilik (çalışan başına katma değer), istihdam oranı (geniş tanımlı istihdamın nüfusa oranı) ve refah (kişi başına katma değer) göstergeleri ile hesaplanan bir endeks ile ölçülmektedir. Son on yıllık dönemde Uşak, kalkınma tuzağı riski açısından üst-orta düzeydeki iller arasında yer almaktadır. TR33 Bölgesi'ndeki diğer illerle karşılaştırıldığında da Uşak'ın kalkınma tuzağı endeksinin Manisa, Kütahya ve Afyonkarahisar'a göre daha yüksek seviyede olduğu görülmektedir.

³ Bölgesel Kalkınma Tuzağı metodolojisi için bkz. Teknik Ek: 1-Bölgesel Kalkınma Tuzağı

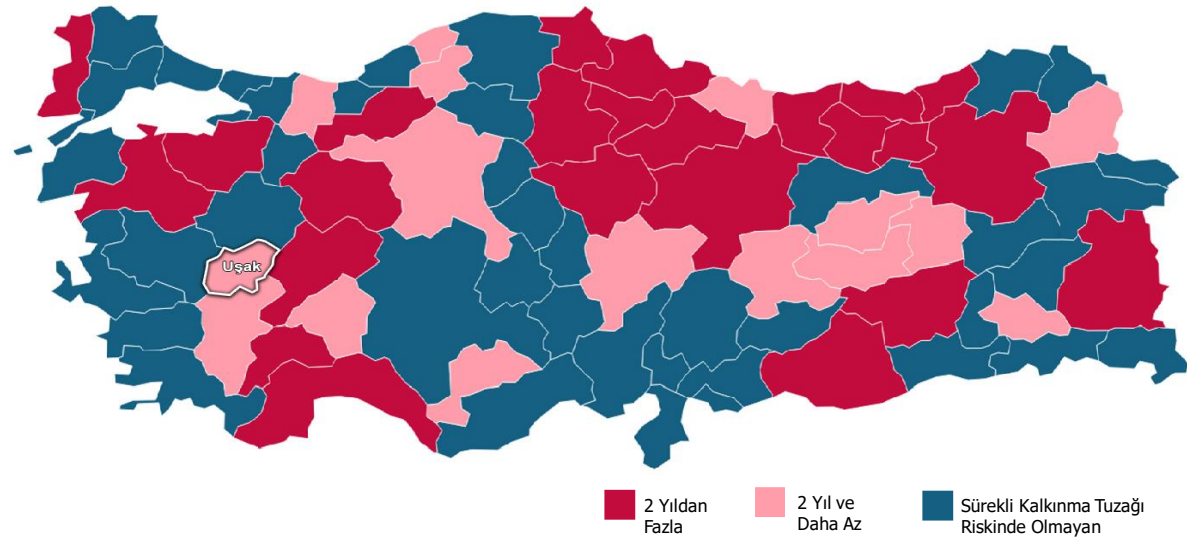
Şekil 5 Kalkınma Tuzağı Endeksi (DT2 tanımlı, 2014-2022 ortalaması)

Kaynak: TÜİK, SGK, Diemer vd., 2022, TEPAV hesaplamaları

İki yıldan uzun süredir ekonomik büyümesi durağanlaşmış ve ekonomik dinamizmini kaybetmiş iller ise sürekli kalkınma tuzağında olarak tanımlanır. Bu açıdan değerlendirildiğinde, Uşak'ın bu tuzağa yeni giren iller arasında yer aldığı görülmektedir. Kişi başına gelirmede son yıllarda yaşanan büyümenin özellikle 2012 yılından itibaren ivme kaybetmesi, nedenlerden biridir. Bu büyümedeki yavaşlama, bölgenin inovasyon kapasitesi ile katma değer yaratan sektörlere erişimde yaşadığı zorluklarla da yakından ilişkilidir.

Şekil 6 Sürekli Kalkınma Tuzağı Riski (DT2 tanımlı, 2014-2022 ortalaması)

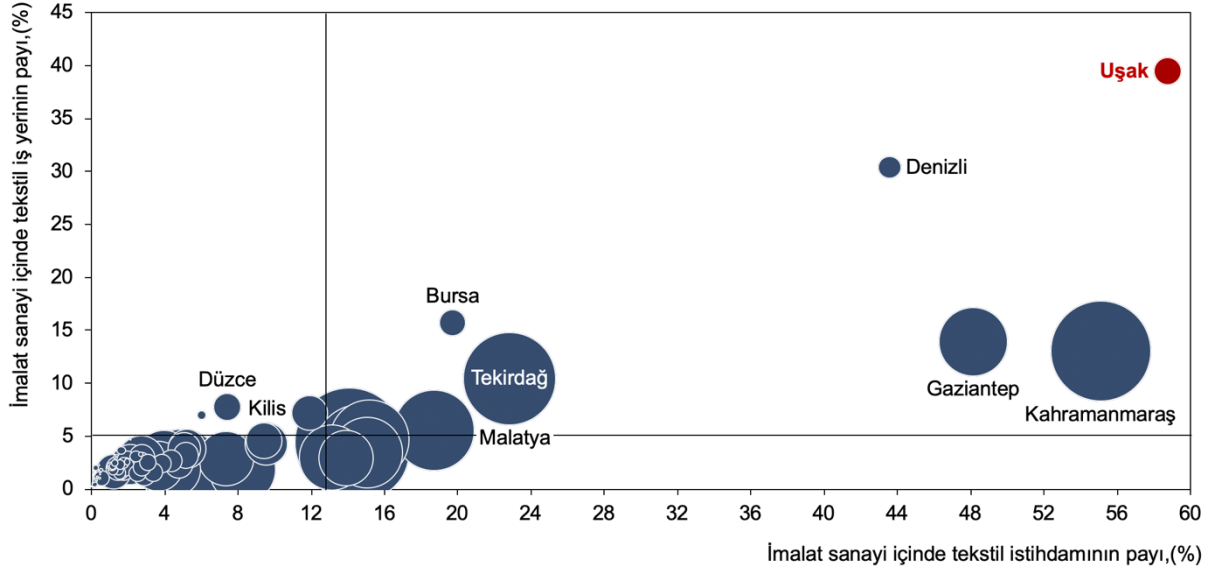
Kaynak: TÜİK, SGK, TEPAV hesaplamaları

Uşak'ın kalkınma tuzağı riski içine yeni giren bir il olması, uzun süredir bu tuzakta kalan illere kıyasla toparlanma ve yeniden büyüme potansiyelinin daha yüksek olduğu anlamına gelmektedir. İnovasyon kapasitesinin artırılması ve katma değeri yüksek sektörlerle yönelimle, Uşak'ın ekonomik dinamikleri tekrar canlanabilecektir. Yapısal sorunların henüz derinleşmemiş olması ve bu sürece daha yeni girilmiş olması da Uşak'a doğru müdahalelerle kalkınma tuzağından çıkma şansı tanımaktadır.

Uşak'ın ekonomik performansının 2007-2012 döneminde sergilediği Türkiye ortalamasına yakınsama, ilin potansiyelini ve büyüme kapasitesini net bir şekilde ortaya koymuştur. Ancak 2012 sonrasında yaşanan duraksama, sürdürülebilir ve dengeli bir ekonomik yapı oluşturmanın gerekliliğini gözler önüne sermektedir. Bu durum, Uşak'ın kalkınma yolunda karşılaştığı zorlukların üstesinden gelebilmesi için ekonomik dinamizmini koruması ve katma değer yaratan sektörlerle yapısını çeşitlendirmesi gerektiğini işaret etmektedir. Bölgedeki mevcut ekonomik ve sektörel yapıyı daha derinlemesine analiz etmek, Uşak'ın sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşabilmesi için uygun stratejik adımların belirlenmesi açısından kritik önemdedir. Bir sonraki başlıkta bu konu detaylı olarak ele alınacaktır.

55,1 seviyesindedir. Bu iller arasında, tekstil iş yerlerinin payı açısından Denizli yüzde 30,4 ile dikkat çekerken, Gaziantep yüzde 13,9, Kahramanmaraş yüzde 13 ve Bursa yüzde 15,7 oranlarıyla ön plana çıkmaktadır. Bu veriler, Uşak, Denizli, Kahramanmaraş ve Gaziantep'in tekstil sektörünün en çok yoğunlaştığı iller olduklarını ancak Uşak ve Denizli'deki tekstil firmalarının ortalama ölçeğinin Gaziantep ve Kahramanmaraş'tan düşük olduğunu göstermektedir. Nitekim 4/1-a kapsamındaki tekstil sektörü işyeri başına kayıtlı istihdam Kahramanmaraş'ta 79, Gaziantep'te 54, Uşak'ta 22, Denizli'de ise 18 kişidir.

Şekil 8 İllerde tekstil sektörünün yoğunluğu, 2023

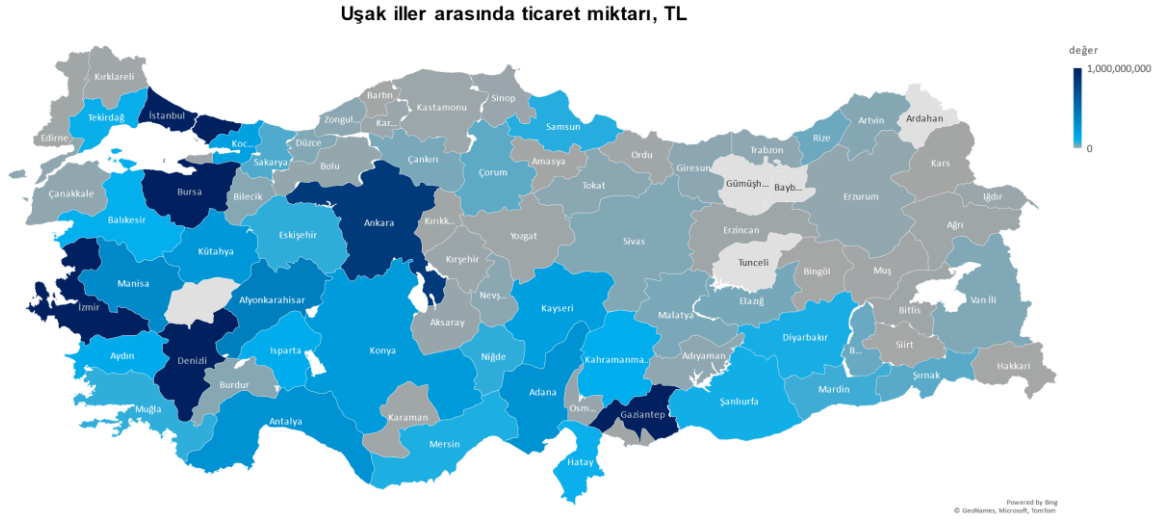

Kaynak: SGK, TEPAV hesaplamaları

Not: Daire alanı bir firmadaki ortalama çalışan sayısını belirtmektedir.

Uşak'ın ticaretinin en yoğun olduğu iller arasında Batı Anadolu Bölgesi'ndeki büyük sanayi ve ticaret merkezleri öne çıkmaktadır. Uşak, sanayi açısından gelişmiş komşu iller olan İzmir, Manisa ve Denizli ile yüksek ticaret hacmine sahiptir. Bu durum, Uşak'ın bölgesel tedarik zincirinde aktif bir rol üstlendiğini ve çevre illerle güçlü ticari bağlantılar kurduğunu göstermektedir. Uşak'ın en yoğun ticari ilişkilerinin olduğu il bekleneceği üzere ülkenin arz ve talep merkezi konumundaki İstanbul'dur. Uşak'ın kendi içindeki ticareti dışarıda tutulduğunda 2021 itibarıyla ilin toplam yurtiçi satışlarının yüzde 39'u, alışlarının ise yüzde 43'ü İstanbul ile gerçekleşmektedir. Diğer taraftan, tekstilin yoğun olduğu iller arasında yer alan Denizli, Gaziantep, Bursa ve Adana gibi şehirlerle olan yoğun ticari ilişkiler, Uşak'ın ekonomik yapısındaki bağlantılık düzeyini ve tekstil sektöründeki değer zinciri örüntüsünü öne çıkarmaktadır. İlin toplam satışlarında Denizli yüzde 8,2, Gaziantep yüzde 7,9, Bursa yüzde 7,2 paya sahipken; toplam alışlarında Denizli yüzde 7,4, Adana yüzde 6,4, Gaziantep yüzde 4,4 ve Bursa yüzde 3,7 paya sahiptir. Uşak, Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerindeki illerle ise nispeten düşük ticaret hacmine sahiptir. Ticaretin daha çok yakın coğrafi bölgelerde yoğunlaştığı, uzak bölgelere yönelik ticaretin ise sınırlı kaldığı anlaşılmaktadır.

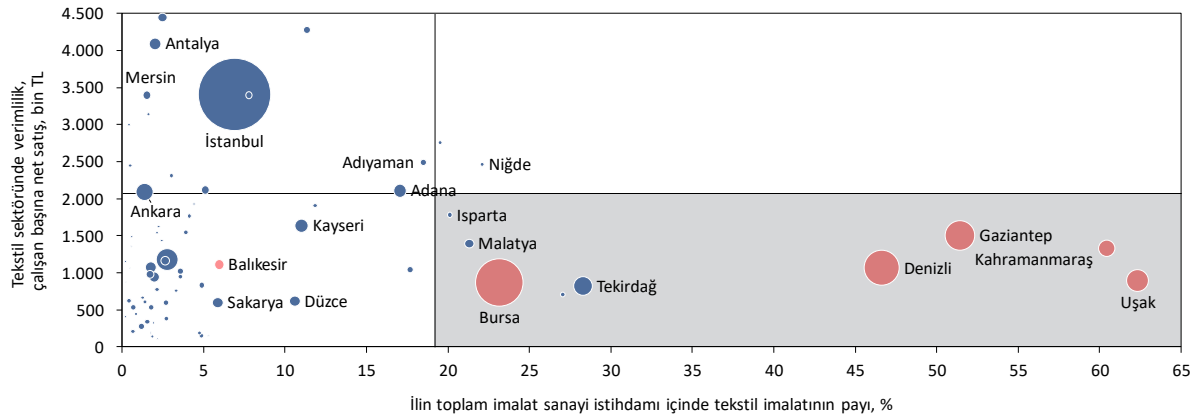
Şekil 9 Uşak iller arasında ticaret miktarı, TL, 2021

Kaynak: GBS, TEPAV hesaplamaları

Verimlilik, çalışan başına net satış miktarı ile ölçülebilmektedir ve bir işletmenin veya bölgenin üretim süreçlerinin etkinliğini, teknolojik altyapısını ve rekabet gücünü yansıtmaktadır. Uşak, 2021 yılında imalat istihdamındaki yüzde 62,3'lük tekstil payıyla Türkiye'nin en tekstil yoğun ili olmasına rağmen sektördeki çalışan başına katma değer benzer istihdam oranlarına sahip illerden Gaziantep'in yüzde 59,7'si, Kahramanmaraş'ın yüzde 67,4'ü, Denizli'nin ise yüzde 84,1'i düzeyindedir. Bu veriler, Uşak'ın verimlilik açısından gelişmeye açık olduğunu göstermektedir.

Şekil 10 İllerin tekstil imalatı sektöründeki verimlilikleri, 2021

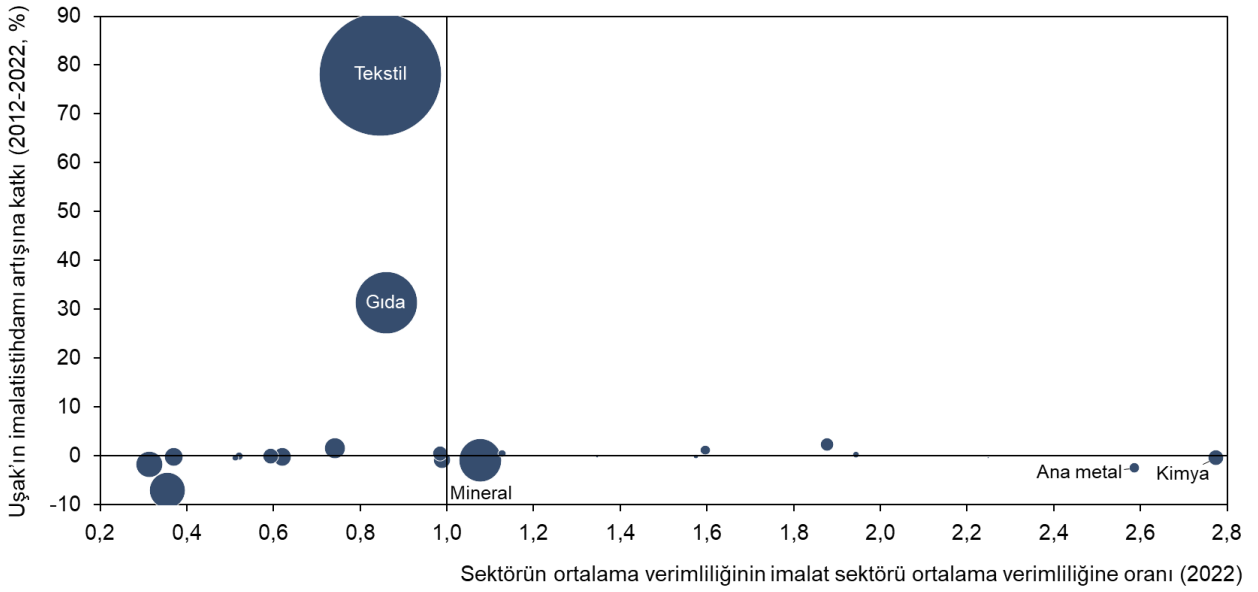
Kaynak: GBS, SGK, TEPAV hesaplamaları

Not: Dikey ve yatay çizgiler illerin ortalama değerlerini ifade etmektedir. Daire büyüklüğü sektördeki toplam işyeri sayısını göstermektedir

Uşak'ın ana sektöründe düşük verimlilik düzeyinde olmasının yanında üretim kaynaklarını verimliliği düşük sektörlerle kaydırması da dikkat çeken bir sorundur. Şekil 11'in y-ekseninde

Uşak'ın 2012-2022 dönemindeki imalat istihdamı artışına sektörlerin katkısı, x-ekseninde ise bu sektörlerin 2022'deki çalışan başına katma değerinin imalat sanayi ortalamasına oranı sunulmaktadır. Daire büyüklükleri Uşak'ın sektördeki 2022 istihdamını temsil etmektedir. Grafikte görüleceği üzere söz konusu on yıllık dönemde Uşak'ın istihdam artışının yüzde 78,1'i tekstil, yüzde 31,3'ü ise gıda sektörlerinden kaynaklanmış olup her iki sektörün de verimliliği imalat sektörü ortalamasının altındadır. Kağıt, ilaç, elektronik ve elektrikli teçhizat gibi ortalama üstü verimlilik düzeyindeki sektörler 2012-2022 döneminde Uşak'ın istihdam artışına yüzde 4,2'lik katkı sağlasa da 2022 itibarıyla ilin imalat istihdamının yalnızca yüzde 1,4'ünü oluşturmaktadır.

Şekil 11 İmalat sektörlerinin ortalama verimlilik düzeyi ve Uşak'ın imalat istihdam artışına katkıları

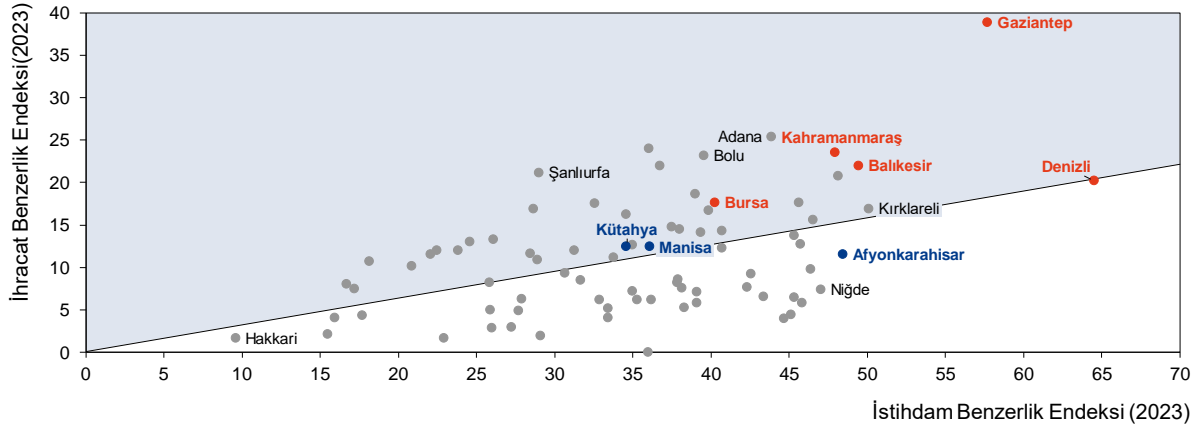

Kaynak: GBS, SGK, TEPAV hesaplamaları

Not: Daire büyüklüğü Uşak'ın sektördeki istihdamını göstermektedir.

Benzerlik endeksi, illerin veya sektörlerin ihracat ve istihdam yapılarının ne kadar benzer olduğunu analiz etmek için önemli bir gösterge niteliğindedir. Tüm iller ve sektörler için ihracat ve istihdam oranları yüzdelik olarak hesaplanmakta ve bu oranların Uşak ile arasındaki mutlak farklarının toplanmasıyla bir endeks değeri elde edilmektedir. Bu endeks, karşılaştırılan illerin tespiti ve Uşak'taki sektörel yapının anlaşılması açısından önemli bir rehber işlevi görmektedir. Uşak'ın benzerlik endeksleri incelendiğinde, ihracat ve istihdam yapısı açısından kendisine en fazla benzerlik gösteren iller Gaziantep, Denizli, Kahramanmaraş, Balıkesir ve Bursa olarak öne çıkmaktadır. İhracat benzerliği açısından Gaziantep, istihdam benzerliği bakımından ise Denizli en yüksek endeks değerine sahiptir. Balıkesir ve Kahramanmaraş da bu endekslerde öne çıkan diğer iller arasında yer almaktadır. Bu analiz doğrultusunda, karşılaştırma illeri belirlenmiştir. Öte yandan, TR33 bölgesindeki diğer iller incelendiğinde, Uşak ile benzerlik seviyelerinin yüksek olmadığı görülmüştür.

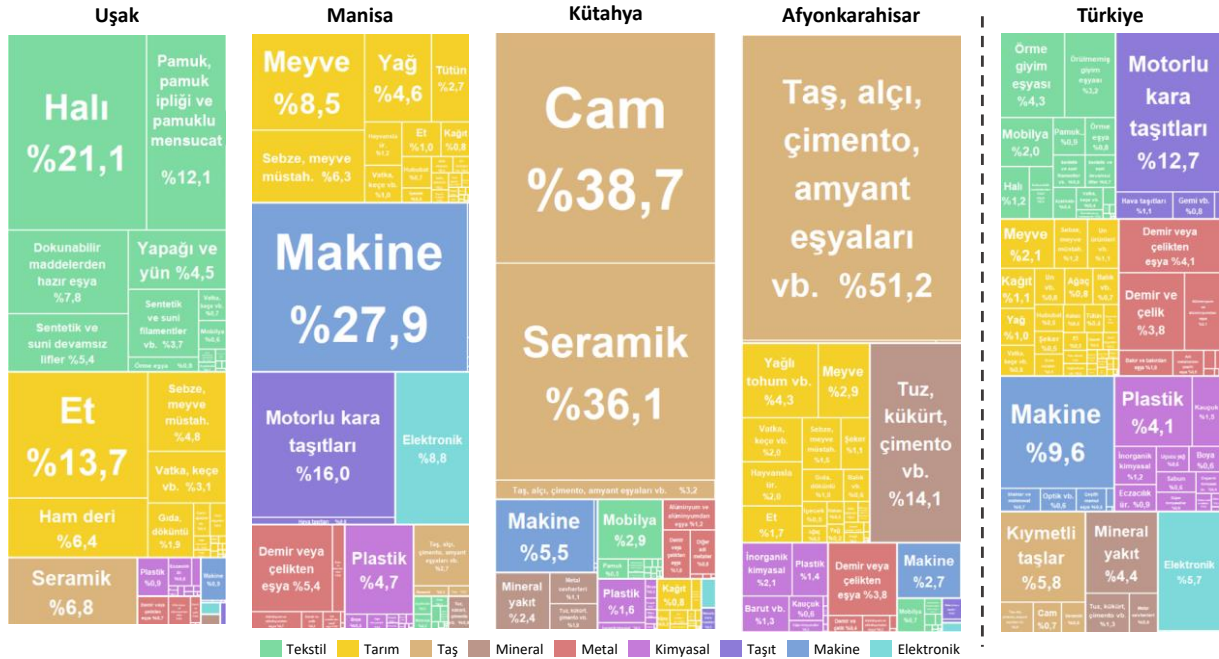
Şekil 12 İhracat ve istihdam benzerlik endeksi, 2023

Kaynak: SGK, TÜİK, TEPAV hesaplamaları

Uşak'ın ekonomisi, büyük ölçüde tekstil sektörüne dayanmaktadır. İl genelindeki ihracatın üçte ikisini hayvancılık, tekstil ve halı sektörleri oluşturmaktadır. Uşak'ın ihracatının yüzde 21,1'i halı, yüzde 13,7'si etler ve yenilebilir sakatat, yüzde 12,1'i ise pamuk, pamuk ipliği ve pamuklu mensucattan oluşmaktadır. Bu sektörel yoğunlaşma, Uşak'ı TR33 bölgesindeki diğer iller ve Türkiye genelinden ayıran önemli bir faktördür. Örneğin, TR33 bölgesine dahil olan diğer illerin ihracat dağılımında, Manisa'da makine sektörü; Kütahya'da cam ve seramik, Afyonkarahisar'da ise taş, alçı, çimento, amyant eşyaları vb. sektörleri öne çıkmaktadır.

Şekil 13 TR33 illerinin ve Türkiye'nin ihracat kompozisyonu, 2023

Kaynak: TÜİK, TEPAV hesaplamaları

Uşak ile benzerlik gösteren Denizli, Balıkesir, Kahramanmaraş ve Gaziantep illerine bakıldığında ise ihracat kompozisyonu farklılıklar göstermektedir. Denizli, sanayinin en çok çeşitlendiği illerden biri olarak, tekstil ve makine sektörlerinde öne çıkmaktadır. Elektronik (yüzde 22,5), bakır ve bakırdan eşya (yüzde 12,7) ve demir ve çelik (yüzde 11,9) gibi sektörler büyük ihracat paylarına sahiptir. Bu çeşitlilik, Denizli'nin sanayi altyapısının farklı alanlara açılarak büyüdüğünü göstermektedir. Balıkesir ise gıda ve elektronik sektörleriyle dikkat çekmektedir. İhracatında elektronik (yüzde 30,1) sektörü en büyük paya sahipken, yağ (yüzde 10,1) ve et (yüzde 8,6) sektörleri de öne çıkmaktadır. Balıkesir'in geniş tarım ve hayvancılık kaynaklarına sahip olması, bu sektörlerin ihracat paylarında büyük rol oynamaktadır. Kahramanmaraş ise tekstil sektörünün lokomotiflerinden biridir. İhracatında pamuk, pamuk ipliği ve pamuklu mensucat (yüzde 27,0) ve örme eşya (yüzde 23,7) gibi sektörler başı çekmekte olup, ilin tekstil sanayindeki rekabet avantajını göstermektedir. Kahramanmaraş, aynı zamanda kâğıt (yüzde 6,0) ve bakır ve bakırdan eşya (yüzde 6,0) sektörlerinde de önemli ihracat oranlarına sahiptir. Gaziantep ise çok yönlü sanayi yapısıyla Türkiye'nin önemli ticaret merkezlerinden biridir. İhracatında halı (yüzde 19,3) ve plastik (yüzde 8,0) sektörleri öne çıkarken, çeşitli mamul eşya (yüzde 5,2) da dikkate değerdir. Uşak diğer illerle kıyaslandığında daha ihtisaslaşmış bir yapıya sahip olduğu anlaşılmaktadır. Sektörel çeşitliliğin artırılması, ilin yeni ekonomik potansiyeller oluşturmasına ve yatırım çekme olasılığının yükselmesine katkı sağlayacaktır.

Şekil 14 Benzer iller ve Uşak'ın ihracat kompozisyonu, 2023

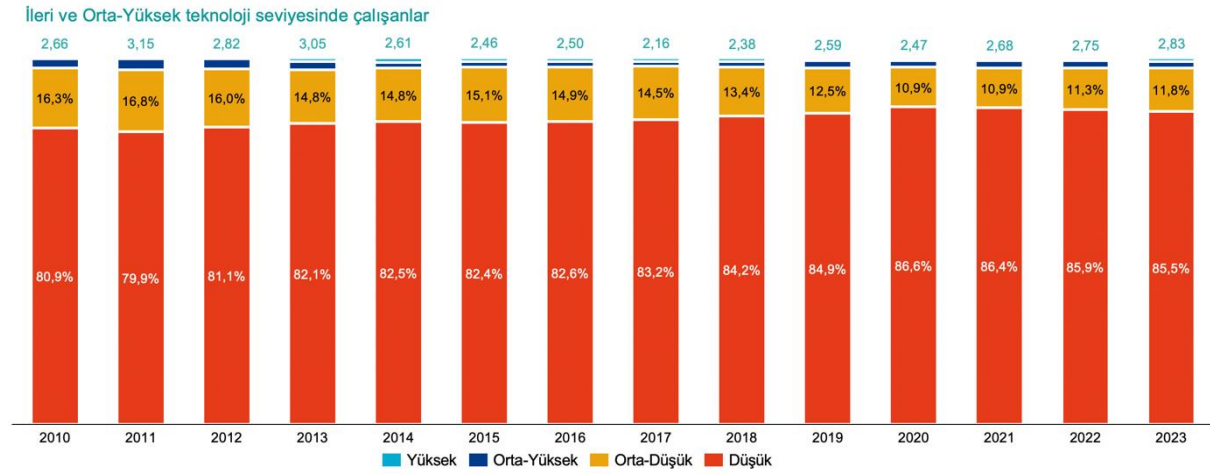

Kaynak: TÜİK, TEPAV hesaplamaları

Tekstil sektörünün Uşak ekonomisindeki baskınlığı, ilin geleneksel üretim gücünü ve bu alandaki uzmanlığını göstermektedir. İmalat sektöründe çalışan iş gücünün büyük bir kısmı, düşük teknoloji yoğunluğuna sahip alanlarda istihdam edilmektedir ve bu durum yıllar içinde

istikrarlı bir şekilde artmıştır. 2011 yılında, 4/1-a kapsamındaki kayıtlı istihdamın yüzde 79,9'u düşük teknoloji sektörlerde yer alırken, bu oran 2022'de⁵ yüzde 85,9'a çıkmıştır.

Şekil 15 Uşak'ın imalat sektörü istihdamının teknoloji seviyelerine göre dağılımı (%)

Kaynak: SGK, TEPAV hesaplamaları

Uşak, dış ticaretinde de düşük teknoloji ürünlerinin baskın olduğu bir yapıya sahiptir. 2002 yılında yüzde 84,9 olan düşük teknoloji oranı, 2023'te ancak yüzde 84,7'ye gerilemiştir. Düşük teknoloji ihracatının büyük bölümünü Uşak'ın en büyük ihracat kalemleri olan halı, pamuk, pamuk ipliği ve pamuklu mensucat ve et ürünleri oluşturmaktadır. Bu durum, Uşak'ın hala düşük teknoloji ürünlere bağımlı kaldığını göstermektedir. Orta-yüksek teknoloji ürünlerinin payı, 2013'te yüzde 1,4 iken 2023'te yüzde 5,3'e çıkmıştır; Uşak'ın orta-yüksek teknoloji alanında sınırlı bir ilerleme kaydettiğini göstermektedir. Bunun ile birlikte yüksek teknoloji ürün oranı, yüzde 0,1 seviyesinde sabit kalmış, bu da Uşak'ın yüksek teknoloji ürünlerine geçişte zorlandığını bir kez daha ortaya koymaktadır.

Uşak ile diğer iller arasındaki karşılaştırmalara bakıldığında, Gaziantep'te düşük teknoloji ürünlerinin oranı 2002'de yüzde 81,2 iken 2023'te yüzde 76,7'ye düşmüştür. Bu, Gaziantep'in dış ticaretinde düşük teknoloji ürünlerin hâlâ önemli bir yer tuttuğunu gösterirken, orta-yüksek teknoloji ürünlerinin payındaki artış (yüzde 10,5'ten yüzde 11,3'y3) Gaziantep'in bu alanda daha fazla çeşitlilik sağladığını göstermektedir. Uşak ile karşılaştırıldığında, Gaziantep'in daha yüksek bir orta-yüksek teknoloji oranına sahip olduğuna işaret etmektedir.

Bursa, düşük teknoloji ürünlerinin oranını yüzde 32,6'dan yüzde 32,3'e düşürmüş olsa da hâlâ geleneksel sektörlerle bağımlılığını sürdürmektedir. Orta-düşük teknoloji ürünlerinin payı yüzde 3,3'den yüzde 17,0'a çıkarken, yüksek teknoloji ürünlerin oranının yüzde 0,6'ya ulaştığıdır.

Denizli ise, 2002'de yüzde 83,6 olan düşük teknoloji ürün oranını 2023'te yüzde 37,4'e düşürmüştür. Bu, Denizli'nin teknolojik ürün çeşitliliğini artırdığı anlamına gelir. Orta-düşük teknoloji ürünlerinin oranındaki büyük artış (yüzde 15,3'ten yüzde 58,2'ye) Denizli'nin önemli bir dönüşüm yaşadığını gösterirken, yüksek teknoloji ürünleri çok düşük seviyelerde kalmaya

⁵ 2023 yılında Uşak'ın toplam imalat istihdamı içinde düşük teknoloji sektörlerin payının düştüğü görünse de bu durum metnin önceki kısımlarında da belirtildiği gibi EYT düzenlemesinden kaynaklanıyor olabilir. Nitekim özellikle ortalama ücretlerin düşük olduğu sektörlerde EYT'den faydalanıp SGDP kapsamında çalışmaya devam eden çalışanlar olması 4/1-a verisinin ildeki sektör dinamiklerini yorumlamada yeterliğini azaltmıştır.

devam etmektedir. Uşak'tan farklı olarak, Denizli'nin daha hızlı bir dönüşüm süreci yaşadığı dikkat çekmektedir.

Balıkesir, düşük teknoloji ürün oranını yüzde 68,1'den yüzde 38,9'a düşürmüş ve orta-yüksek teknoloji ürün oranını yüzde 50,4'e çıkarmıştır. Uşak ile karşılaştırıldığında, Balıkesir'in yüksek teknolojiye daha fazla yöneldiği söylenebilir. Balıkesir 2000'lerin başında tekstil yoğun sektörel yapıdan yüksek ve orta teknoloji seviyesine geçmesi sebebiyle teknolojik değişimi gerçekleştirmiş önemli bir örnek niteliğindedir. Balıkesir'in orta-yüksek teknoloji ihracatının büyük kısmını özellikle elektrik motoru, jeneratör, transformatörler oluşturmaktadır.

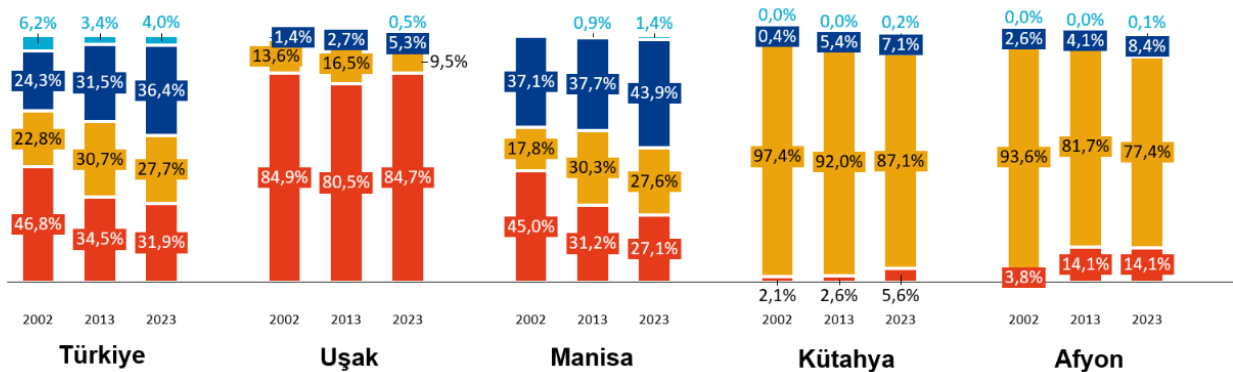
Manisa'da, düşük teknoloji ürünlerinin oranı yüzde 45'ten yüzde 27,1'e gerilemişken, yüksek teknoloji ürün oranı yüzde 1,4 ile hala düşük seviyelerdedir. Manisa Orta-yüksek teknoloji ihracatı 37,1'den 43,9'a çıkmış teknolojik dönüşümünün ilk adımını atmış bir il olarak öne çıkmaktadır.

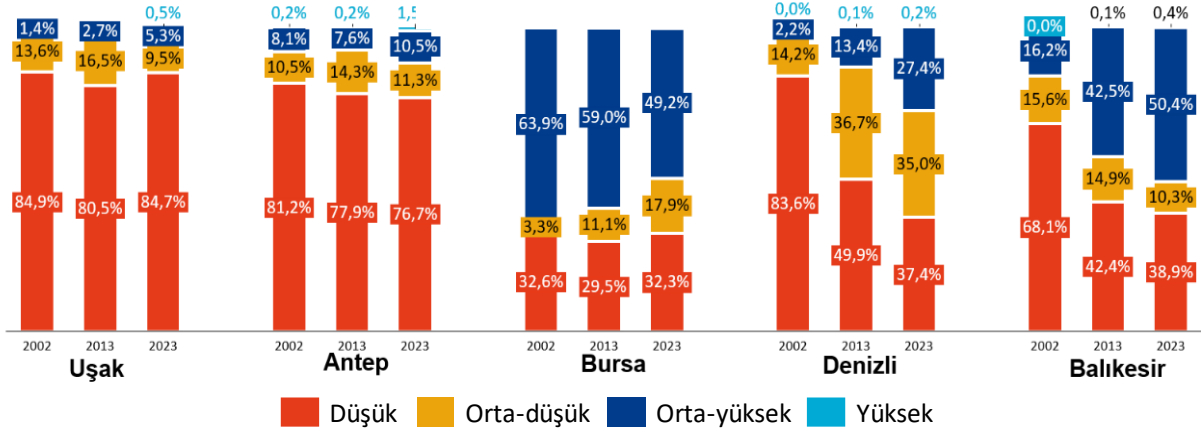
Kütahya'da düşük teknoloji ürünlerinin oranı 2002'de yüzde 2,1 iken 2023'te yüzde 5,6'ya yükselmiştir. Orta-düşük teknoloji oranı yüzde 97,4'ten yüzde 87,1'e gerilemiştir, bu da Kütahya'nın daha fazla teknoloji geliştirme ihtiyacını göstermektedir. Uşak'a benzer bir şekilde, Kütahya'nın yüksek teknoloji alanında ilerleme kaydetme konusunda zorlandığı görülmektedir.

Afyonkarahisar'da ise, düşük teknoloji oranı yüzde 3,8 iken yüzde 14,1'e yükselmiştir. Bu durum, Afyonkarahisar'ın dış ticaretinde bazı geri adımlar attığını göstermektedir. Yüksek teknoloji oranı yüzde 0,1 ile çok düşük kalmaya devam etmektedir. Uşak ile benzer bir profil çizen Afyonkarahisar, yüksek teknolojiye geçişte önemli zorluklarla karşı karşıyadır.

Uşak'ın dış ticaretindeki ürünlerin teknolojik dağılımı, diğer illerle kıyaslandığında düşük teknolojiye olan bağımlılığının devam ettiğini göstermektedir. Düşük ve orta-düşük teknoloji ürünlerinin hâlâ büyük bir paya sahip olduğu, ancak orta-yüksek ve yüksek teknoloji ürünlerinin payının artmaya başladığı görülmektedir. Ancak, çoğu ilde olduğu gibi Uşak'ta da yüksek teknoloji ürünlerinin payı düşük kalmaktadır. İllerin rekabetçiliğini artırmak ve uluslararası piyasalarda daha fazla yer edinmek için yüksek teknoloji ürünlerinin geliştirilmesi ve bu alanda yatırımların artırılması kritik bir önem taşımaktadır.

Şekil 16 TR33 ve Uşak'a benzer illerin ihracatlarının teknolojik seviyeleri, 2002-2023 (%)

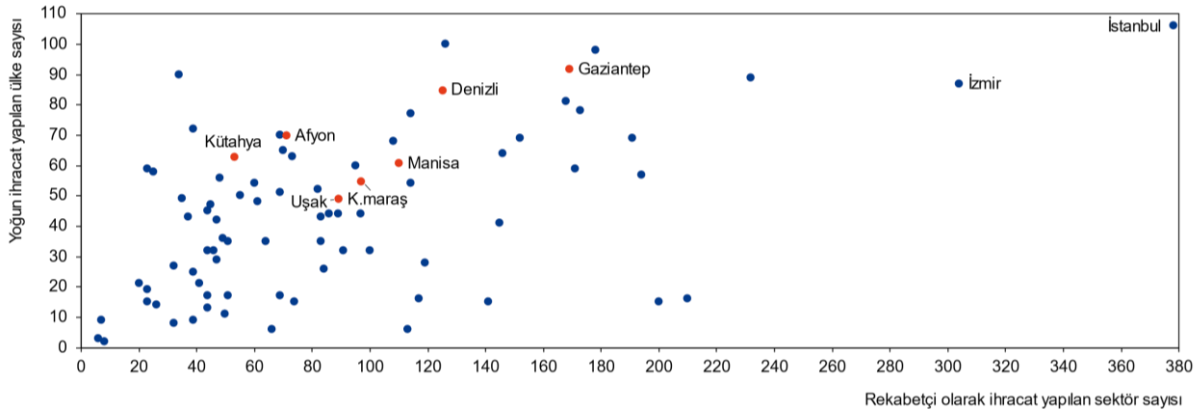
Kaynak: TÜİK, TEPAV hesaplamaları

Açıklanmış Mukayeseli Üstünlük (Revealed Comparative Advantage, RCA) endeksi, bir ülkenin veya bölgenin belirli bir sektördeki uluslararası rekabet gücünü ölçmek için kullanılan bir ekonomik analiz aracıdır. Bir sektörün, bir ülkenin veya bölgenin ihracatındaki payının, aynı sektörün dünya toplam ihracatındaki payına oranı şeklinde hesaplanan bu endeksin 1'den fazla değer alması, söz konusu sektörde ilin/bölgenin rekabetçi olduğu şeklinde yorumlanmaktadır. RCA, özellikle ticaret politikalarının geliştirilmesi, ekonomik stratejilerin belirlenmesi ve sektörel gelişimlerin analizinde önemli bir rol oynamaktadır. Benzer bir yaklaşımla hesaplanan yoğun ihracat yapılan pazar kavramı ise ülke-sektör düzeyi yerine ülke-ülke düzeyine odaklanmaktadır. Bir ihracatçı ülkenin toplam ihracatında bir ithalatçı ülkenin payının, aynı ithalatçı ülkenin dünya toplam ithalatındaki payına oranı şeklinde tanımlanan ihracat yoğunluğu endeksinin 1'den yüksek değer alması, ihracatçı ülkenin ithalatçı ülkede yoğunlaştığı şeklinde yorumlanmaktadır.

Bu tanımlardan hareketle hesaplanan endekslere göre Uşak'ın hem rekabetçi olduğu sektör sayısı hem de yoğunlaştığı pazar sayısı düşüktür. 2022 yılında, Uşak'ın yoğun ihracat yaptığı ülke sayısı 49, rekabetçi olarak ihracat yaptığı sektör sayısı ise 89'dur. 81 il arasında Uşak rekabetçi sektörel çeşitlilik açısından 31, yoğun ihracat yapılan ülke sayısı açısından 35. sırada yer almaktadır.

Diğer illerde rekabetçi olarak ihracat yapan sektör sayısı Gaziantep'te 169, Denizli'de 125, Manisa'da 110, Kahramanmaraş'ta 97, Afyonkarahisar'da 71 ve Kütahya'da 53'tür. Yoğun ihracat yapılan ülke sayısı ise Gaziantep'te 92, Denizli'de 85, Afyonkarahisar'da 70, Kütahya'da 63, Manisa'da 61 ve Kahramanmaraş'ta 55 olarak kaydedilmiştir. Tüm bu veriler, Uşak'ın ihracat yapısının sektörel çeşitlilik ve pazar çeşitliliği açısından sınırlı olduğunu göstermektedir.

Şekil 17 İllerin ihracatının rekabetçi ürün ve pazar çeşitliliği (2022)

Kaynak: Ticaret Bakanlığı, TİM, BACI veritabanı, Gaulier ve Zignago, 2010, TEPAV hesaplamaları

Uşak ekonomisi tekstil sektöründeki güçlü konumunu korumakta, ancak yeni pazarlara açılma fırsatları barındırmaktadır. Doğru stratejilerle bu potansiyelin değerlendirilmesi, ekonomik çeşitliliği artırarak ekonomik belirsizliklere karşı daha dayanıklı bir il ekonomisi yaratacaktır. Uşak, düşük teknolojiye dayalı sektörlerdeki uzmanlığıyla öne çıkarken, Balıkesir gibi illerin makine ve elektrik-elektronik ürünlerine geçiş yaparak kırılganlıklarını azalttığı görülmektedir. TR33 Bölgesi 2024-2028 Bölge Planı çalışmalarına göre göre il bazlı sektör yoğunlaşmaları ekonomik krizler nedeniyle yaşanacak kırılganlıkları azaltabilecektir. Uşak'ın sektörel çeşitliliğinin artırılması Uşak'ın ekonomisini daha dirençli hale getirecektir.

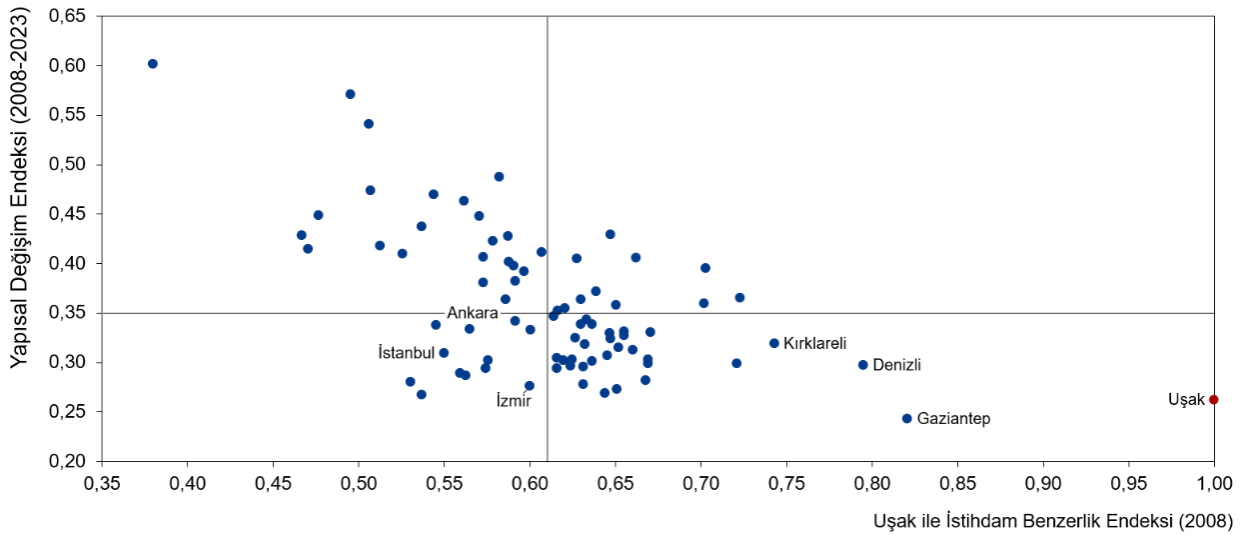
Tekstil sektöründe katma değeri yüksek üretim alanlarına yönelmek, Uşak'ın tedarik zincirindeki arz güvenliğini artırmasına ve ekonomik dönüşümünü daha sağlam temellere oturtmasına olanak tanıyacaktır. Bu bağlamda, teknik tekstil gibi daha yüksek katma değerli alanlara geçiş, Uşak'ın sektördeki rekabet gücünü artırabilir. Teknik tekstil ürünleri; otomotiv, medikal, inşaat ve koruyucu giysi gibi birçok endüstriyi destekleyerek ilin ihracatını çeşitlendirebilir ve katma değeri yükseltebilir. Bu stratejik adımlar, Uşak'ın ulusal ve uluslararası piyasalarda daha rekabetçi bir konuma gelmesine ve ihracat kapasitesinin yükselmesine destek verebilir.

Mevcut tekstil sektöründe verimliliğin artırılması amacıyla enerji verimliliği uygulamaları ve sürdürülebilir üretim yöntemlerinin benimsenmesi, Uşak'ın rekabet gücünü ve ekonomik sürdürülebilirliğini destekleyen önemli adımlar arasında yer alabilir. Bu tür girişimler, ilin kısa vadeli büyümesini güvence altına alarak tekstil sektöründeki liderliğini sürdürmesine katkı sağlayacaktır.

3. Uşak'ın Sektörel Dönüşüm Potansiyeli

Uşak'ın çoğunlukla sadece tekstil üzerinde ihtisaslaşmış olması, ilin yapısal dönüşüm kabiliyetini önemli ölçüde sınırlamaktadır. Benzer biçimde yine tekstil sektörünün il ekonomisinde baskın olması, Uşak'ın tekstil dışı diğer yüksek katma değerli sektörlerle geçiş yapma ve ekonomisini çeşitlendirme potansiyelini azaltmaktadır. Şekil 18'de illerin 2008 yılında Uşak ilinin ekonomik yapısına benzerliği ile her ilin 2008-2023 emindeki sektörel yapı değişimi birlikte değerlendirilmiştir. İstihdam benzerliği hesaplanırken NACE 2 basamak sınıflamada her sektörün, ilin toplam istihdamındaki payı ile Uşak'ın aynı sektördeki payı karşılaştırılmış, bu karşılaştırmadaki minimum değerlerin toplamına benzerlik endeksi adı verilmiştir. Yapısal değişim, bir ilin istihdam yapısında yıllar içinde ne kadar fazla dönüşüm yaşandığını gösterir. Her sektör için 2023'deki pay ile 2008'deki pay arasındaki farkın mutlak değeri bulunur ve bu farkların toplamının yarısı alınarak yapısal değişim değeri elde edilir. Uşak, 2008-2023 döneminde Gaziantep'ten sonra yapısal değişim skoru en düşük ikinci il konumundadır. Diğer taraftan en az yapısal dönüşüm yaşayan illerin de Uşak'a sektör yapısı açısından en benzer, yani tekstil sektörünün baskın olduğu iller olduğu dikkat çekmektedir.

Şekil 18 İllerin Uşak ekonomisine benzerliği (2008) ve 2008-2023 dönemindeki sektörel yapı değişimi

Kaynak: SGK, TEPAV hesaplamaları

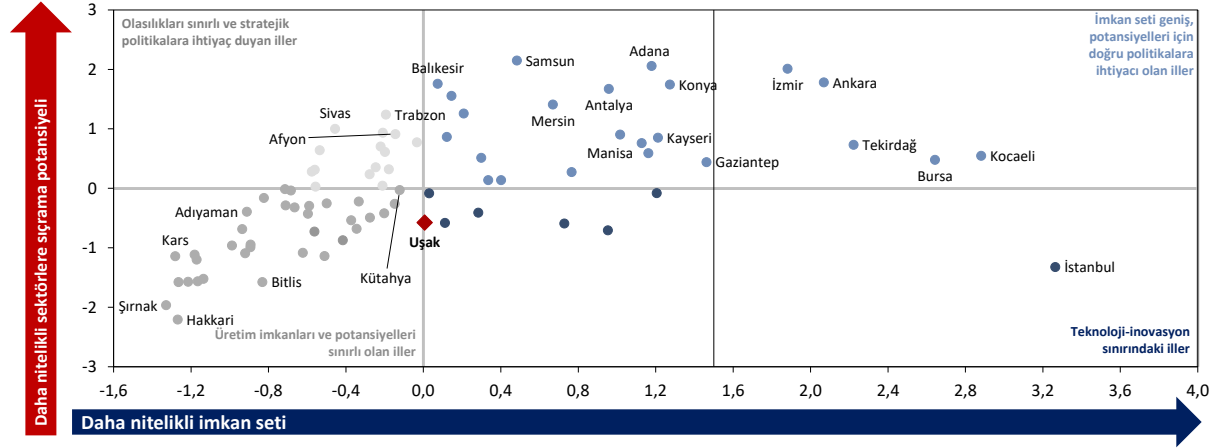
Uşak'ın üretime dönük bilgi yoğunluğunun çeşitliliğini temsil eden Ekonomik Kompleksite Endeksi (ECI) skoru⁶ (Hausmann vd., 2013) ülke ortalamasında iken rekabetçi olduğu sektörlerden daha nitelikli sektörlerle sıçrama potansiyelini ya da il ekonomisinin çeşitliliğini artırma kolaylığını temsil eden Kompleksite Görünüm Endeksi (COI) ise ülke ortalamasının altındadır. Yani ilin sektörel yapısının ortalama nitelik düzeyi ülke ortalamasına yakınken, mevcut sektörlerin ima ettiği çeşitlenme ihtimali açısından il, ülke ortalamasının gerisindedir.

Bu kategoride yer alan iller “üretim imkanları ve potansiyelleri sınırlı” şeklinde tanımlanmakta, bu illere uzun vadede yeni alanlara doğru çeşitlenmesini kolaylaştıracak stratejik alanlara yönelik uzun sıçrama yapımları önerilmektedir. Diğer bir ifade ile Uşak'ın kısa vadede kolay sıçrama yapabileceği tekstil-hazır giyim alanlarındaki sektörlerde rekabetçilik geliştirirken, bir

⁶ Ürün uzayı ve ekonomik kompleksite metodolojisi için bkz. Teknik ek: 2-Ekonomik Kompleksite ve Ürün Uzayı

yandan da bu alanlar dışındaki sektörlerin önünü açacak yeni yatırımlar çekmesi gerekmektedir. Bir başka deyişle Uşak sahip olduğu potansiyeli en iyi değerlendirebileceği sektörleri tespit edip bu sektörlerde stratejik atılımlarını gerçekleştirmelidir.

Şekil 19 İllerin rekabet gücü seviyeleri ve potansiyelleri

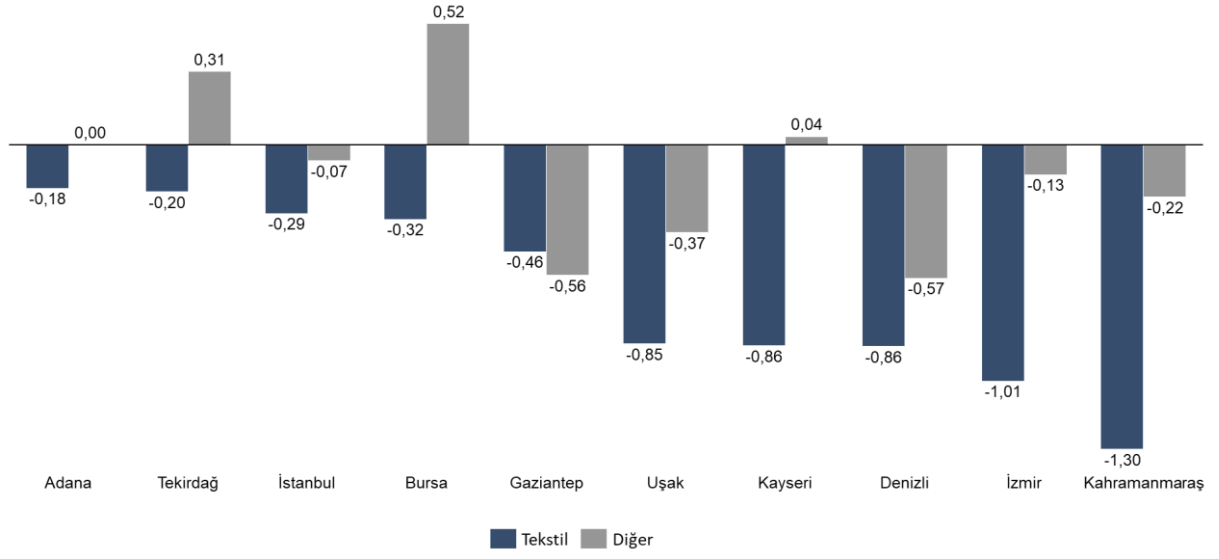

Kaynak: SGK, TEPAV hesaplamaları

Uşak'ın tekstil sektörünün içinde de yapısal dönüşüm yaşama potansiyelini incelemek üzere en çok tekstil ihracatı yapan on ilin hem tekstil sektöründe hem de diğer sektörler toplamındaki ihracatlarının ortalama niteliği hesaplanmıştır. Harvard Üniversitesi Büyüme Laboratuvarı'nın HS sınıflaması 4-basamak kırımında hesapladığı Ürün Kompleksite Endeksi (Product Complexity Index, PCI) değerleri ve illerin ihracatlarının aynı sınıflamadaki dağılımına dayanan endeks, ihracat paylarıyla ağırlıklı ortalama PCI skorudur. Şekil 20'de görüleceği üzere Adana, Tekirdağ, İstanbul ve Bursa tekstil sektörünün alt-sektör dağılımı açısından ülkedeki diğer tekstil merkezlerinden ayrılmaktadır. Örneğin Adana'nın toplam tekstil ihracatının yüzde 39,7'sini pozitif PCI değerine sahip "sentetik devamsız lifler (işlem görmemiş)", yüzde 2,4'ünü ise yine pozitif PCI skoruna sahip "gipe iplikler, tırtıl iplik, şenet iplik" sektörü oluşturmaktadır. Uşak'ta ise tekstil ihracatının yüzde 93,7'sini oluşturan ilk on sektör arasında sadece toplamın yüzde 9'unu oluşturan 5402 kodlu "sentetik filament iplikleri (dikiş ipliği hariç)" sektörünün pozitif PCI değerine sahip olduğu görülmektedir. İlin tekstil ihracatının yüzde 62,9'unu oluşturan 5702 kodlu dokunmuş halı ve 5206 kodlu pamuk ipliği sektörleri oldukça düşük nitelikte sektörlerdir.

Bursa, Tekirdağ ve Adana gibi iller tekstil sektörünün yoğun olduğu bir ekonomide daha nitelikli sektörlerde de rekabetçilik kazanılabileceğinin örnekleri olarak da dikkat çekmektedir. Tekstil dışı sektörlerdeki ihracatın ortalama niteliğine bakıldığında bu illerin pozitif ortalama PCI değerine sahip oldukları görülmektedir. Yani bu iller bütün sektörler arasında ortalama üstü niteliğe sahip sektörlerde ihracat yapmayı başarmaktadır. Dolayısıyla Uşak için de bir yandan tekstil sektörünün kendi içinde ortalama niteliği yüksek alt-sektörlerde rekabet gücü geliştirmeyi hedefleyen bir kısa vadeli stratejinin, tekstil dışındaki ortalama-üstü nitelikteki sektörlerde de rekabetçiliği hedefleyen orta-uzun vadeli bir stratejiyle desteklenmesi mümkün görünmektedir.

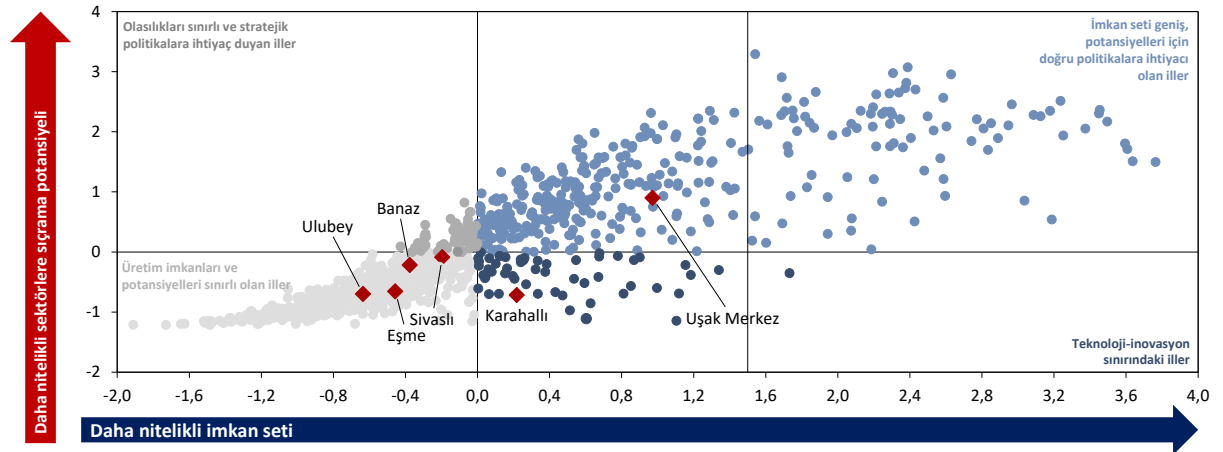
Şekil 20 En çok tekstil ihracatı yapan on ilde tekstil sektöründe ve diğer sektörlerde yapılan ihracatın ortalama niteliği (2022)

Kaynak: Ticaret Bakanlığı, Harvard Üniversitesi Büyüme Laboratuvarı, TEPAV hesaplamaları

İlçe düzeyinde yapılan değerlendirmelere göre, ECI ve COI skorları Banaz, Sivaslı, Eşme ve Ulubey ilçelerinin düşük nitelik ve düşük çeşitlenme ihtimaline sahip bölgelerde yer aldığını göstermektedir. Karahallı ilçesi, ortalamanın üstü nitelik ancak düşük çeşitlenme ihtimaline sahip bir bölgedeyken, Uşak Merkez ilçesi ortalamanın üstü nitelik ve yüksek çeşitlenme ihtimali ile öne çıkmaktadır. Bu durum, Uşak Merkez ilçesinin mevcut durumda sıçramaya yönelik yatırımlar için ideal bir aday olduğunu ortaya koymaktadır.

Şekil 21 İlçelerin rekabet gücü seviyeleri ve potansiyelleri

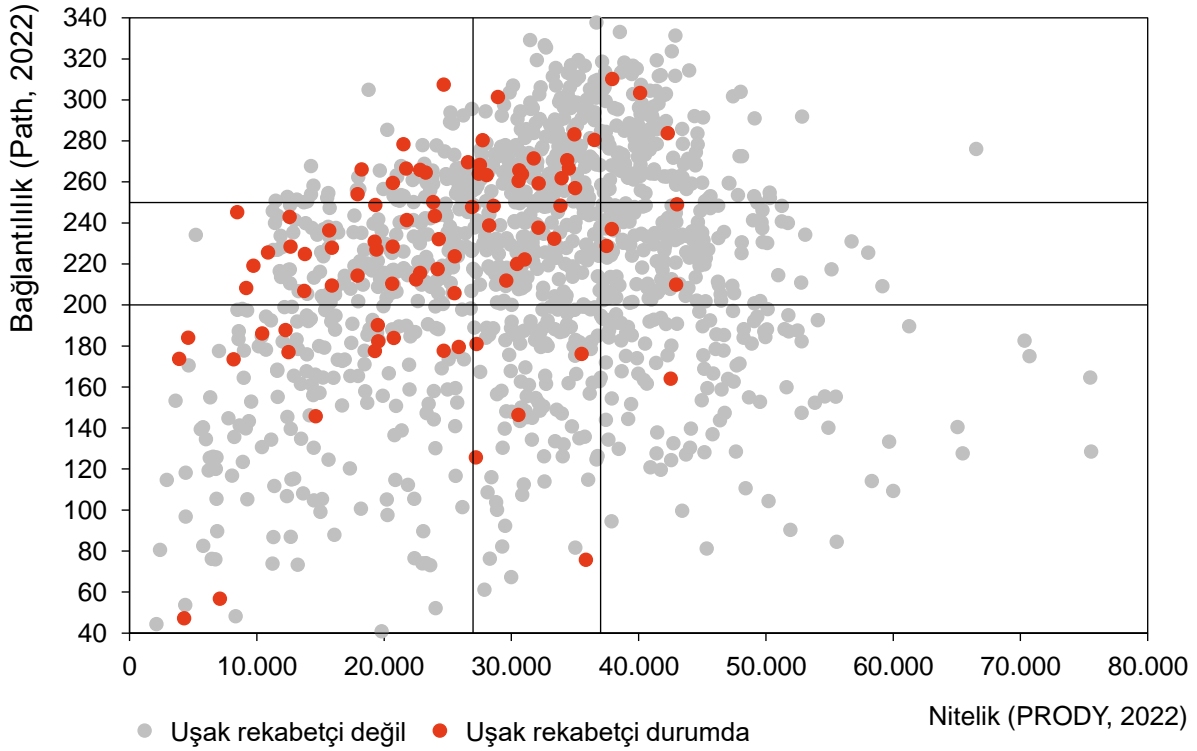

Kaynak: SGK, TEPAV hesaplamaları

4. Stratejik Sıçrama Alanları ve Öneriler

Tekstil sektörüne dayalı ve bu nedenle teknoloji yoğunluğu düşük olan Uşak ekonomisinin sektör yapısı, sektörlerin nitelik ve bağlantı düzeyleri eksenlerinde Şekil 22’de değerlendirilmiştir. Uşak’ın rekabetçi olduğu sektörlerin büyük kısmı düşük nitelik ve orta bağlantı düzeyindedir. Bu yöntemle göre her iki alanda da en az orta kategorinin üzerinde yer alan sektörler “iyi sektör” olarak tanımlanmaktadır ve Uşak’ın rekabetçi olduğu 88 sektörün 31’i bu kategoride yer almaktadır. Hem diğer sektörlerle bağlantı düzeyi hem de niteliği yüksek kategorisinde ise Uşak’ın rekabetçi durumda ($RCA > 1$) olduğu dört sektör bulunmaktadır. Uşak’ın mevcut düşük nitelik-orta bağlantı statüsündeki sektörel yoğunluğunu dönüştürülebilmesi ve iyi sektörlerde rekabetçilik geliştirmesi için hem kısa hem de uzun vadeli stratejik sıçramalara ihtiyacı vardır. Bu sıçramalar, ilin ekonomik potansiyelini artıracak ve sürdürülebilir büyüme için gerekli olan sektörel çeşitliliği sağlayacaktır.

Şekil 22 Uşak’ın Bağlantılılık ve Nitelik itibariyle illerle rekabetçilik durumu

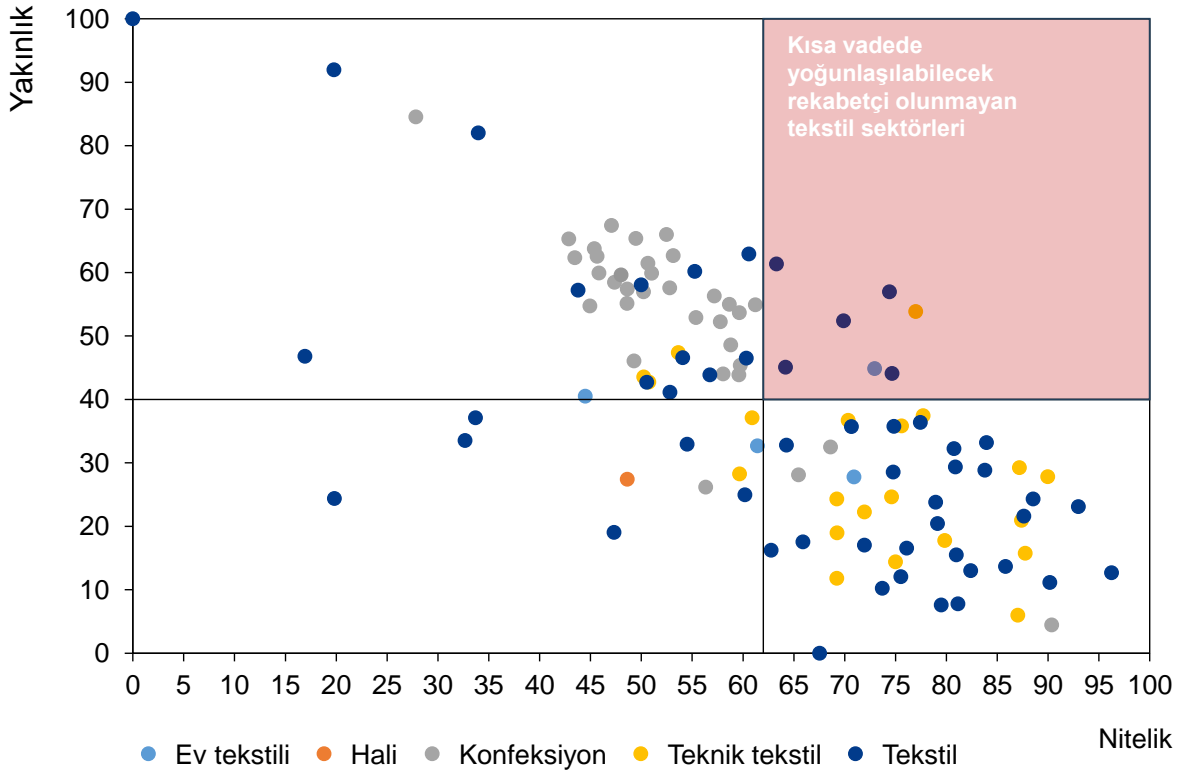
Kaynak: Ticaret Bakanlığı, BACI veritabanı, Gaulier ve Zignago, 2010, TEPAV hesaplamaları

Kısa Vadeli Sıçrama Alanları:

Kısa vadede, Uşak’ın mevcut yetkinliklerine dayalı olarak rekabetçiliğini artırabileceği alanlar belirlenmiştir. Bu doğrultuda, özellikle tekstil ve hazır giyim alt-sektörlerine odaklanılmıştır. HS sınıflaması 4 basamak detaydaki 1.227 sektörün 157’si tekstil, ev tekstili, teknik tekstil, halı ve hazır giyim alanlarındadır. Bu sektörlerin 45’inin Uşak’ın ihracatındaki payı, sektörlerin küresel ihracattaki paylarından yüksektir, yani Uşak bu sektörlerde rekabetçi konumdadır. Uşak’ın rekabetçi olmadığı diğer 112 sektör için nitelik ve yakınlık endekslerine dayalı 2-bileşenli bir filtreleme yöntemi uygulanmıştır. Şekil 23’teki nitelik-yakınlık matrisi üzerinde de detayı sunulan öncelik belirleme yaklaşımının aşamaları şu şekildedir:

1. Her sektör için sektörün nitelik düzeyini temsil eden PCI skorunun yüzde 40'ı ile diğer sektörlerle sıçrama sağlama potansiyelini temsil edecek COG skorunun yüzde 60'ının toplamından oluşan Nitelik Endeksi hesaplanmıştır. Kısa vadede sıçramaya uygun sektörün, bu endeksin 112 tekstil ve hazır giyim sektörünün ortalama skoru olan 62 eşliğinde üzerinde olması kriteri konmuştur.
2. Uşak'ın mevcut yetkinlikleri ile sektöre sıçrama potansiyelini temsil eden Ürün Uzağı analizinin çıktılarından olan Yakınlık Endeksi (density) hesaplanmıştır. Yakınlık için 112 sektörün ortalama skorunun yine ortalaması olan 40 değeri eşik olarak atanmış ve sıçramaya uygun sektörün bu eşik üzerinde değere sahip olması kriteri konmuştur.
3. 112 sektörden her iki kriteri sağlayan 7'si Uşak'ın kısa vadede sıçrayabileceği tekstil ve hazır giyim sektörleri olarak belirlenmiş olup, bu sektörlerin adları, küresel ticaret hacimlerinin büyüklüğü ve büyüme oranı ile sektörlerde Türkiye'nin küresel ihracattan aldığı pay bilgileri Tablo 1'de sunulmuştur.

Şekil 23 Uşak'ın Yakınlık ve Nitelik itibarıyla tekstil sektöründe rekabetçilik geliştirebileceği alanlar

Kaynak: BACI veritabanı, Gaulier ve Zignago, 2010, TEPAV hesaplamaları

Tablo 1 Uşak'ın kısa vadede yoğunlaşabileceği rekabetçi olunmayan tekstil sektörleri

Sektör grubu	HS kodu	Sektör adı	Küresel ihracatın büyümesi (% , 2017-2022)	Küresel ihracat (milyar USD, 2022)	Türkiye'nin küresel ihracattaki payı (%)	Örnek Ürünler
Ev tekstili	6303	Perdeler ve iç storlar; perde ve yatak farbelaları	3,02	5,24	3,89	Evlerde kullanılan, güneş ışığını kontrol eden iç stor perdeler
Teknik tekstil	5903	Plastik emdirilmiş, sıvanmış, kaplanmış veya plastikle lamine edilmiş mensucat	2,52	13,17	1,11	Bahçe mobilyalarında kullanılan su geçirmez örtüler
Tekstil	5306	Keten iplik	7,39	0,55	0,12	Yüksek kalitede masa örtüsü veya keten kumaş üretiminde kullanılan iplik
Tekstil	5401	Sentetik ve suni filamentlerden dikiş ipliği (perakende olarak satılacak hale getirilmiş olsun olmasın)	1,67	1,31	2,67	Spor giysilerinin dikiminde kullanılan dayanıklı polyester dikiş ipliği
Tekstil	5510	Suni devamsız lifden iplikler (dikiş ipliği hariç)	-1,78	1,49	4,5	Halı üretiminde kullanılan viskoz iplik
Tekstil	5516	Suni devamsız liflerden dokunmuş mensucat	2,55	4,08	5,28	Dekoratif yastıklarda kullanılan viskoz kumaş
Tekstil	5807	Dokumaya elverişli maddelerden işlenmemiş etiketler, armalar ve benzeri eşya	0,08	1,21	2,64	Spor ceketlerinde yer alan marka etiketleri veya armalar

Kaynak: BACI veritabanı, *Gaulier ve Zignago, 2010*, TEPAV hesaplamaları

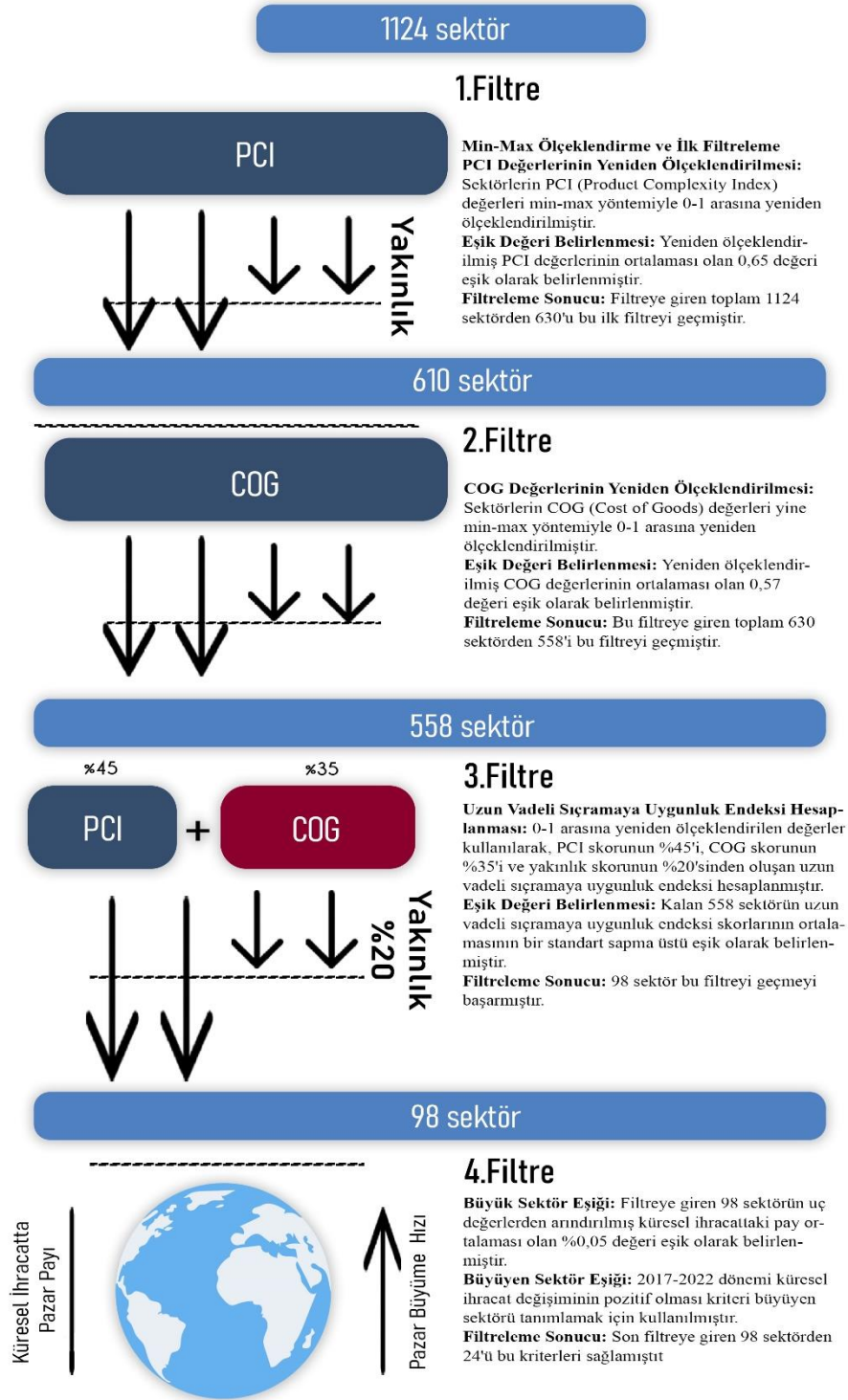
Bu sektörler, “perdeler ve iç storlar; perde ve yatak farbelaları”, “plastik emdirilmiş, sıvanmış, kaplanmış veya plastikle lamine edilmiş mensucat”, “keten iplik”, “sentetik ve suni filamentlerden dikiş ipliği (perakende olarak satılacak hale getirilmiş olsun olmasın)”, “suni devamsız lif iplikler (dikiş ipliği hariç)”, “suni devamsız liflerden dokunmuş mensucat” ve “dokumaya elverişli maddelerden işlenmemiş etiketler, armalar ve benzeri eşya” sektörleridir. Bu 7 sektörün küresel talebi 27 milyar USD olup ve son 5 yılda ortalama yüzde 2,2 hızla büyümüştür. Uşak'ın bu sektörlerde rekabetçiliğini artırması, ilin ekonomik çeşitliliğini ve dayanıklılığını geliştirecektir.

Uzun Vadeli Sıçrama Alanları:

Uzun vadede sıçramaya uygun sektörler belirlenirken HS sınıflaması 4-basamak kırımında Uşak'ın rekabetçi olmadığı (RCA<1) 1124 sektör 4-aşamalı bir filtreleme sürecine tabi tutulmuştur. Özeti Şekil 24'te sunulan filtreleme süreci şu şekildedir:

1. Sektörlerin PCI değerleri min-max yöntemiyle 0-1 arasına yeniden ölçeklendirilmiş ve bu değerlerin ortalaması olan 0,65 değeri eşik olarak konmuştur. Filtreye giren 1124 sektörden 630'u birinci filtreyi geçmiştir.
2. İkinci filtrede sektörlerin yine min-max yöntemiyle 0-1 arasında yeniden ölçeklendirilmiş COG değerlerinin ortalaması olan 0,57 değeri eşik olarak konmuş ve bu filtreye giren 630 sektörden 558'i filtreyi geçmiştir.
3. Üçüncü filtrede, 0-1 arasına yeniden ölçeklendirilen değerleri kullanılarak, PCI skorunun yüzde 45'i, COG skorunun yüzde 35'i ve yakınlık skorunun yüzde 20'sinden oluşan uzun vadeli sıçramaya uygunluk endeksi hesaplanmıştır. Kalan 558 sektörün uzun vadeli sıçramaya uygunluk endeksi skorları ortalamasının bir standart sapma üstü eşik olarak belirlenmiş ve 98 sektör bu filtreyi geçmeyi başarmıştır.
4. Dördüncü filtre, küresel talebin uygunluğunu ölçmeyi amaçlamaktadır. Bunun için uzun vadede sıçramaya uygun sektörün küresel ticaret açısından büyük ve büyüyen olması beklenmektedir. Büyük sektör eşiği olarak filtreye giren 98 sektörün uç değerlerden arındırılmış küresel ihracattaki pay ortalaması olan yüzde 0,05 değeri konmuştur. Büyüyen sektörü tanımlamak içinse 2017-2022 dönemi küresel ihracat değişiminin pozitif olması kriteri konmuştur. Son filtreye giren 98 sektörden 24'ü bu kriterleri sağlıyor olup bu sektörler uzun vadede sıçramaya uygun olarak tanımlanmıştır. Söz konusu sektörlerin adları ve uzun vadeli sıçramaya uygunluk endeksi skorları Tablo 2'de sunulmuştur.

Şekil 24 Uzun vadeli sıçrama alanlarının belirlenmesi için kullanılan üç aşamalı filtreleme yöntemi

Uzun vadede sıçramaya uygun sektörler arasında makine öne çıkmaktadır. Tablo 2’de sunulan 24 sektörün 12’si makine ve elektrikli teçhizat, 3’ü kimya, 2’si elektronik ve 2’si otomotiv yan sanayii sektörüdür. Bu sektörler, yüksek katma değerli ürünler üretme kapasitesine sahiptir ve Uşak’ın ekonomik yapısını çeşitlendirmesi ve yüksek teknolojiye dayalı üretime geçiş yapabilmesi için stratejik önem taşımaktadır. Uzun vadede bu alanlarda yapılacak yatırımlar, ilin kürese pazarlarda rekabet gücünü artırmasına ve ekonomik sürdürülebilirliği sağlamasına katkı sağlayacaktır.

Tablo 2 Uşak için uzun vadede sıçramaya uygun sektörler

HS kodu	Sektör adı	Uzun vadeli sıçramaya uygunluk endeksi	Örnek Ürünler
3304	Güzellik, makyaj ve cilt bakımı için müstahzarlar (güneşlenme kremleri ve müst. dahil), manikür ve pedikür müstahzarları	0,75	Nemlendirici yüz kremi, güneş koruyucu losyon, manikür için tırnak cilası
3506	Diğer müstahzar tutkallar, yapıştırıcılar	0,73	Süper yapıştırıcı, sıcak silikon yapıştırıcı
3818	Elektronikte kullanılmak üzere depo edilmiş kimyasal element ve bileşikler	0,74	Lityum-iyon bataryalar için lityum bileşikler
3908	Poliamidler (ilk şekilde)	0,78	Balistik koruma için aramid elyaf
3919	Plastikten kendinden yapışkan levha, plaka, bandlar, şerit, film, folye ve diğer yassı şekiller	0,75	PVC elektrik bandı, dekoratif yapışkan folyolar
4810	Bir veya iki yüzü kaolin (çin kili) veya diğer inorganik maddeler ile sıvanmış kağıt ve kartonlar	0,74	Sürdürülebilir ambalaj ürünleri
5603	Dokunmamış mensucat (emdirilmiş, sıvanmış, kaplanmış veya lamine edilmiş olsun olmasın)	0,74	Nanoteknoloji ile geliştirilmiş, su ve leke itici özelliklere sahip tekstiller
7225	Diğer alaşımli çelikten yassı hadde mamulleri (genişliği 600 mm.veya daha fazla)	0,76	Paslanmaz çelik levha
8302	Adi metallerden donanım, tertibat vb. eşya (mobilya, kapı, pencere, bavul, askılık vb için)	0,76	Paslanmaya dayanıklı kaplama teknolojileri
8414	Hava veya vakum pompaları, hava veya diğer gaz kompresörleri, fanlar, aspiratörü olan havalandırmaya mahsus davlumbazlar	0,75	Klima kompresörü, vakumlu aspiratör
8422	Bulaşık, şişe vb yıkama ve kurutma makinaları, şişe, kutu çuval vb doldurma, etiketleme makinaları, ambalaj vb makinalar	0,77	Endüstriyel bulaşık yıkama makinesi
8427	Forkliftler; kaldırma ve elleştirme tertibatı olan diğer yük arabaları	0,76	Dizel motorlu forklift
8433	Hasat ve harman, çim biçme makinaları ile yumurta ve tarım ürünlerini büyüklüklerine göre ayıran ve temizleyen makinalar	0,73	Biçerdöver, çim biçme makinesi

8466	84.56 ila 84.65 pozisyonlarındaki makinalarda kullanılmaya elverişli aksam, parça, aksesuar (parça, alet tutucuları vb)	0,75	Torna tezgahı için alet tutucu
8481	Borular, kazanlar, tanklar, depolar ve benzeri diğer kaplar için musluklar, valfler (vanalar) ve benzeri cihazlar	0,75	Su ısıtıcısı için emniyet valfi
8482	Her nevi rulmanlar	0,78	Otomobil tekerleği için bilyalı rulman
8483	Transmisyon milleri, kranklar; yatak kovanları ve mil yatakları; dişliler ve sistemleri; vidalar; dişli kutuları volan vb	0,79	Araba motoru krank mili
8508	Vakumlu elektrik süpürgeleri	0,73	Hepa filtreli elektrik süpürgesi
8521	Video kayıt veya gösterme cihazları (bir video tunerle birlikte olsun olmasın)	0,75	Yüksek çözünürlüklü güvenlik kameraları
8708	Karayolu taşıtları için aksam, parça ve aksesuarlar	0,74	Fren diski, far lambası
8714	87.11 ila 87.13 Pozisyonlarındaki taşıtların aksam, parça ve aksesuarı	0,73	Motosiklet gidonu, fren kolu
9001	Optik lifler, demetleri, kabloları; polarizan maddeler; mercekler (kontakt lensler dahil), prizmalar, aynalar vb eleman	0,74	Fiber optik internet kablosu
9002	Alet ve cihaz için monte edilmiş mercek, prizma, ayna ve optik elemanlar (optik tarzda işlenmiş camdan olanlar hariç)	0,75	Lazer kesim ve ölçüm optikleri
9405	Diğer aydınlatma cihazları, ışıklı panolar, ışıklı tabelaları ve benzer eşya ve bu eşyanın aksam ve parçaları	0,75	LED ışıklı reklam tabelası

Kaynak: BACI veritabanı, Gaulier ve Zignago, 2010, TEPAV hesaplamaları

5. Politika Önerileri ve Gelecek Stratejileri

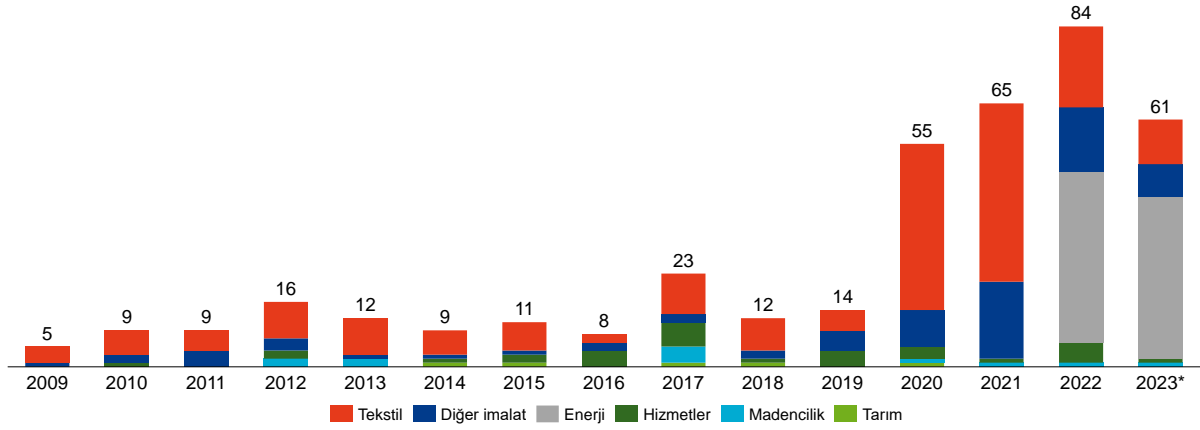
5.1. Uşak Özelinde Bölgesel Teşviklerin Değerlendirilmesi

Uşak ilinin 2009-2023 yılları arasındaki bölgesel teşviklerin sektörel dağılımı incelendiğinde, tekstil sektörünün baskın olduğu görülmektedir. Bölgesel teşviklerin yüzde 48'i ve imalat sektörü teşviklerinin yüzde 71'i tekstil sektörüne yönlendirilmiştir. Bu durum, ilin ekonomik yapısında tekstil sektörünün ağırlığını ve teşvik politikalarının bu sektörü desteklemeye yönelik

eğilimini açıkça ortaya koymaktadır. Ancak bu yoğunlaşma, tekstil sektörünün kendi içinde yapısal atalet ve diğer sektörlerin gelişmemesi risklerini de ihtiva etmektedir. Teşviklerin etkinliği ve sürdürülebilirliği, özellikle inovatif ve değer zincirini daha verimli hale getirebilecek alanlara yönlendirilmesi ve bu süreçte güçlü bir yönetim mekanizmasının devreye alınması ile mümkün olabilecektir. Bu yaklaşım hem tekstil sektöründe hem de diğer sektörlerde daha verimli ve katma değeri yüksek bir ekonomik yapının oluşmasına katkı sağlayabilir.

Şekil 25'te Uşak'a verilen bölgesel teşviklerin sektörel dağılımı gösterilmektedir. Tekstil sektörüne verilen teşviklerin diğer sektörlerle göre oldukça yüksek bir oranda olduğu dikkat çekmektedir. Bu durum, ilin ekonomik yapısında tekstil sektörünün baskınlığını net bir şekilde göstermektedir. Tekstil dışındaki sektörlerin daha az teşvik alması, ekonomik çeşitlilik eksikliğine işaret edebilir ve uzun vadede ekonomik kırılana neden olabilir.

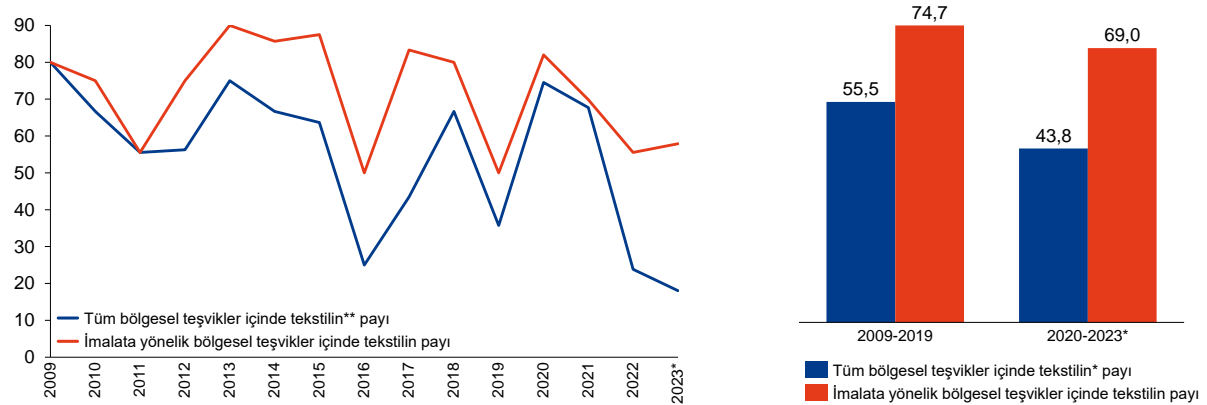
Şekil 25 Uşak'a verilen bölgesel teşviklerin sektörel dağılımı (belge adedi)

Kaynak: Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, TEPAV hesaplamaları

Daha detaylı bir değerlendirme yapılacak olursa, 2009-2019 yıllarını kapsayan on yıllık dönemde, Uşak'a verilen tüm bölgesel teşviklerin yüzde 55,5'i ve imalat teşviklerinin yüzde 74,7'si tekstil sektörüne tahsis edilmiştir. Bu oran, 2020-2023 döneminde ise sırasıyla yüzde 43,8 ve yüzde 69,0'a gerilemiştir.

Şekil 26 Uşak'ın aldığı bölgesel teşvikler içinde tekstil sektörünün payı (%)

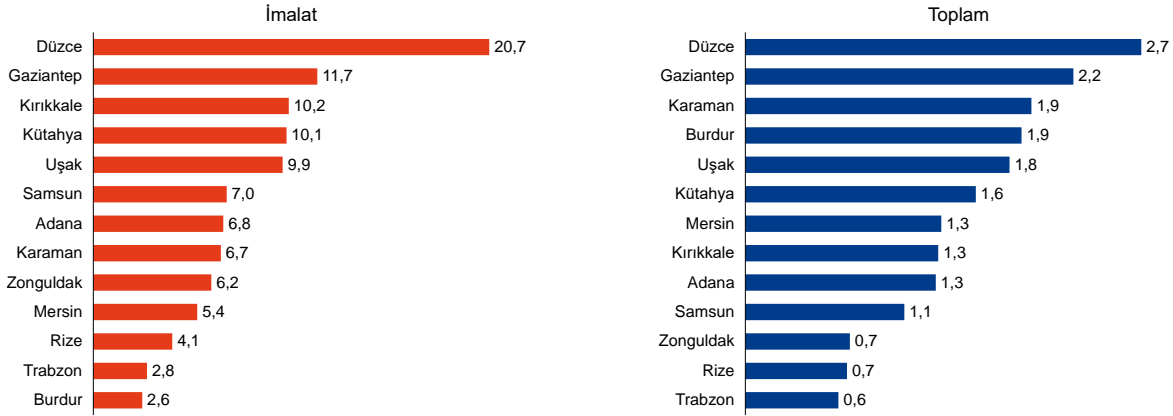

Kaynak: Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, TEPAV hesaplamaları

*2023 yılı rakamları Ocak-Eylül aylarını içermektedir.

Uşak, kendi teşvik kademesindekiler arasında en yoğun teşvik alan illerden biri konumundadır. 2009-2022 yılları arasında, ortalama 100 girişim başına alınan teşvik belge sayısına göre, SEGE kademe 3 illeri arasında Uşak, Düzce, Gaziantep, Karaman ve Burdur'dan sonra beşinci sırada yer almaktadır (Acar vd., 2022). İmalat sektörü özelinde ise, Uşak 100 girişim başına alınan 9,9 teşvik belgesi ile yine beşinci sırada bulunmaktadır.

Şekil 27 2009-2022 dönemindeki ortalama 100 girişim başına 2009-2022 döneminde alınan teşvik belge sayısı (SEGE kademe 3 illeri)

Kaynak: Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Acar vd., 2022, TEPAV hesaplamaları

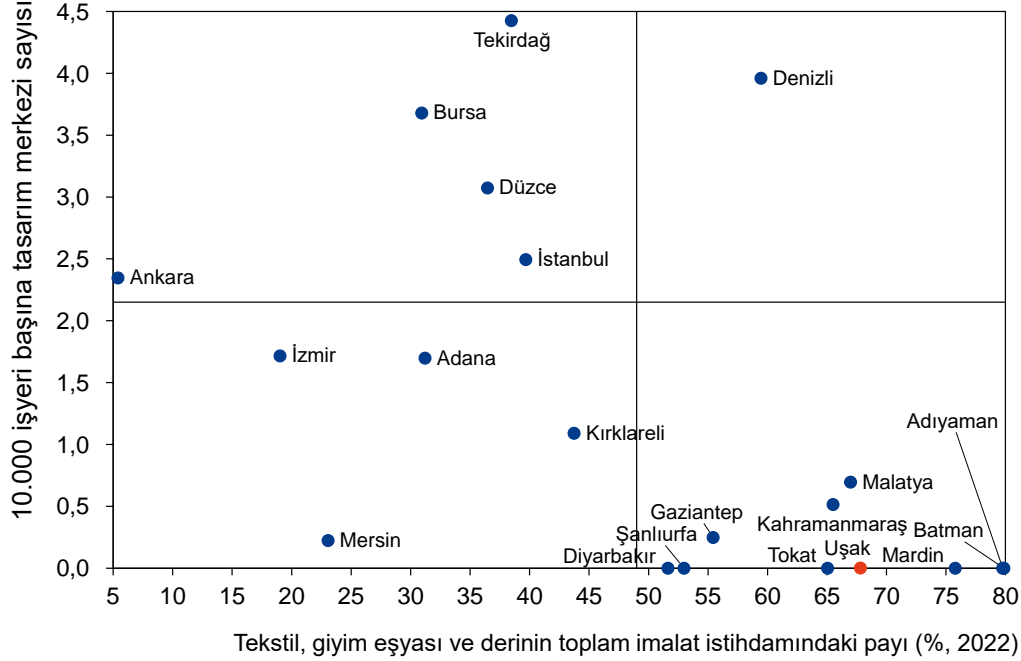
Uşak'ta tekstil sektörü teşviklerin büyük kısmını almaya devam ederken, son yıllarda bu eğilimin diğer sektörlerle doğru çeşitlenmeye başladığı gözlemlenmiştir. Tekstil sektörüne teşvik verilmesinin, bu sektördeki mevcut potansiyelin korunması ve geliştirilmesi adına önemli bir strateji olduğu unutulmamalıdır. Ancak, bu teşviklerin tekstil sektöründe katma değerlerin daha fazla yükseltilebileceği inovatif alanlara yönlendirilmesi gerektiği de göz ardı edilmemelidir. Geleceğe yönelik olarak, Uşak'ta tekstil dışındaki sektörlerin de desteklenmesi, ekonomik çeşitliliğin artırılması ve bölgesel dayanıklılığın güçlendirilmesi adına önem taşımaktadır. Bu kapsamda, yenilikçi üretim teknolojileri, katma değeri yüksek sektörlerle yönelim ve yerel girişimciliğin desteklenmesi stratejik öncelikler olarak değerlendirilebilir. Ayrıca, teşviklerin daha doğru ve etkili bir şekilde verilebilmesi için, YOİKK (Yatırım Ortamını İyileştirme Koordinasyon Kurulu) benzeri, bölgesel yatırım ortamını iyileştirmeye yönelik kurul ve kuruluşların oluşturulması faydalı olabilir. Böyle bir yaklaşım, Uşak'ın rekabet gücünü artırmaya yönelik sektörel bazda özel teşvik programlarının daha verimli uygulanmasına da katkı sağlayacaktır.

Özetle, ilin ihtiyaç duyduğu sanayi politikası kısa vadede kolay sıçranabilecek sektörlerde rekabet gücü geliştirirken, orta-uzun vadede yeni çeşitlenme olanakları sağlayacak alanlarda yatırım çekmek şeklinde özetlenebilir. Bunu sağlayabilecek teşvik mekanizması ise 3 bileşenden oluşmaktadır: 1) Tekstil-giyim faaliyet alanlarında tedarik zinciri boşluklarını kapatmaya ve verimlilik artışına yönelik kümelenme teşvikleri, 2) Tekstil alanındaki daha nitelikli sektörlerde yatırım çekmeye yönelik kısa vadeli sıçrama teşvikleri, 3) İlin mevcut üretim yetkinliklerinin yeterli olmadığı sektörlerde yatırım çekmesini sağlayacak uzun sıçrama teşvikleri.

5.2. Katma Değerli Ürünlere Yönelik Dönüşüm

Uşak'ın sanayi yapısının dönüşümü ve rekabet gücünün artırılması için tasarım ve Ar-Ge faaliyetlerinin desteklenmesi kritik öneme sahiptir. Bu çerçevede, özellikle tekstil sektöründe katma değer artırılması ve mevcut potansiyelin daha verimli hale getirilmesi için yenilikçi üretim süreçleri ve tasarım odaklı bir yaklaşıma ihtiyaç duyulmaktadır. Uşak, katma değerli üretimi artırmak adına küresel örneklerden ilham alarak, bu stratejileri benimseyebilir.

Şekil 28 İllerde 10.000 işyeri başına düşen tasarım merkezi sayısı ve tekstil, giyim eşyası ve derinin toplam imalat istihdamındaki payı (% , 2022)

Kaynak: SGK, TÜİK, TEPAV hesaplamaları

Tekstil sektöründe katma değeri artırmak ve hazır giyim gibi alt sektörlerde yoğunlaşmayı teşvik etmek için tasarım merkezlerinin kurulması önemlidir. Denizli'de 12 adet, Gaziantep ve Kahramanmaraş'ta birer adet tasarım merkezi varken, yukarıda vurgulandığı üzere tekstilin başat sektör olduğu Uşak'ta henüz bir tasarım merkezi bulunmamaktadır. Bu eksiklik, Uşak'ın rekabet gücünü artırmak için ele alınması gereken temel konulardan biridir.

Uşak, katma değerli ürün geliştirme konusunda başarılı küresel örneklerden ilham alarak kendi sanayi yapısını dönüştürebilir:

- **İtalya (Prato Tekstil Bölgesi):** Prato, İtalya'nın en önde gelen tekstil merkezlerinden biridir ve geleneksel tekstil üretiminin yanı sıra, yüksek kaliteli yünlü kumaşlar ve lüks moda ürünleri ile tanınır. Bölgedeki işletmeler, tasarım odaklı üretim süreçleri ile katma değer yaratmakta ve küresel pazarlarda önemli bir rekabet avantajı elde etmektedir.
- **Güney Kore:** Güney Kore, tekstil sektöründe inovasyon ve katma değerli ürün geliştirme konularında önemli atılımlar yapmıştır. Fonksiyonel tekstiller, akıllı giysiler ve tıbbi tekstiller gibi niş ürün gruplarına yapılan yatırımlar sayesinde, Güney Kore

uluslararası pazarlarda güçlü bir konum elde etmiştir. Ar-Ge yatırımları ve tasarım odaklı üretimle küresel markalar yaratan Güney Kore, Uşak için model teşkil edebilir.

Yeşil Dönüşüm ve Sürdürülebilirlik

Sürdürülebilirlik, Uşak'ın gelecekteki ekonomik kalkınması için merkezi bir öneme sahiptir. TR33 Bölgesi 2024-2028 Bölge Planı çalışmalarına göre büyük ölçekli firmaların temiz üretime yönelik farkındalıkları bu süreçte önemli bir avantaj oluşturmaktadır. Temiz üretim uygulamalarının yaygınlaştırılması, ilin rekabet gücünü ve ekonomik sürdürülebilirliğini artırabilir. Bu bağlamda, küresel örneklerden esinlenerek yeşil dönüşüm stratejileri uygulanabilir:

- **Hollanda (Textile Valley Bölgesi):** Hollanda'nın "Textile Valley" bölgesi, sürdürülebilir tekstil üretimi ve döngüsel ekonomi odaklı projeleriyle dikkat çekmektedir. Bu bölgede, su ve enerji tasarrufu sağlayan üretim teknikleri, geri dönüştürülmüş malzemelerden iplik ve kumaş üretimi gibi yenilikçi uygulamalar geliştirilmiştir. Ayrıca, bölge, Avrupa Birliği'nin döngüsel ekonomi hedeflerine uyumlu olarak karbon ayak izini minimize eden üretim süreçleri ile tanınmaktadır.

Ar-Ge ve İnovasyon Merkezlerinin Kurulması

Uşak'ın tekstil sektörü ve diğer sanayi dallarındaki rekabetçiliğini artırmak için Ar-Ge ve inovasyon faaliyetlerine yatırım yapılması gerekmektedir. Bu bağlamda, küresel başarı örneklerinden ilham alınabilir. Ancak, TR33 Bölgesi 2024-2028 Bölge Planı çalışmalarında da belirtildiği üzere üniversite-sanayi iş birliğinde yaşanan sıkıntılar bu tür faaliyetlerin önünde bir engel oluşturmaktadır. Üniversitelerin sektörel gelişimlerde oynayabileceği rolü artırarak bu sorunların aşılması gerekmektedir:

- **Singapur,** ileri teknoloji ve inovasyona dayalı bir ekonomi olarak, tekstil sektöründe Ar-Ge'ye büyük önem vermektedir. "Textile Innovation Hub", yeni malzemelerin geliştirilmesi, nanoteknoloji kullanımı ve çevre dostu üretim süreçlerinin araştırılması gibi konularda çalışmalar yapmaktadır. Bu merkez, yerel firmaların küresel rekabet gücünü artırmak için yenilikçi çözümler sunmaktadır.

Tekstil merkezi statüsündeki şehirlerin rekabetçiliği artıran stratejileri incelendiğinde, her şehrin farklı yaklaşımlar benimsediği görülmektedir. Örneğin, Almanya-Stuttgart, endüstri 4.0 uygulamaları, ileri teknoloji ve otomasyon; Çin-Guangzhou, büyük ölçekli üretim, hızlı tedarik zinciri, düşük maliyet; İtalya-Prato, yüksek kaliteli ve lüks kumaş üretimi, tasarım odaklı moda; Güney Kore-Daegu, teknik tekstiller, inovasyon merkezleri, teknoloji yoğunluğu; Hollanda-Tilburg, sürdürülebilir üretim, döngüsel ekonomi, geri dönüşüm ile rekabetçiliğini korumaktadır. Uşak'ta Uşak Üniversitesi Deri, Tekstil ve Seramik Tasarım Uygulama ve Araştırma Merkezi akademik tasarım alanında faaliyet göstermektedir. Bu merkez tekstil sektörünün gelişimine katkı sağlamaktadır. Yukarıda verilen diğer ülke örnekleri ile paralel olarak farklı stratejik yaklaşımlardan ilham, alıp kendi rekabet gücünü artırmak için, benzer stratejiler geliştirmesi tekstil sektörünü geliştireceği gibi ilin kalkınmasına da katkıda bulunacaktır.

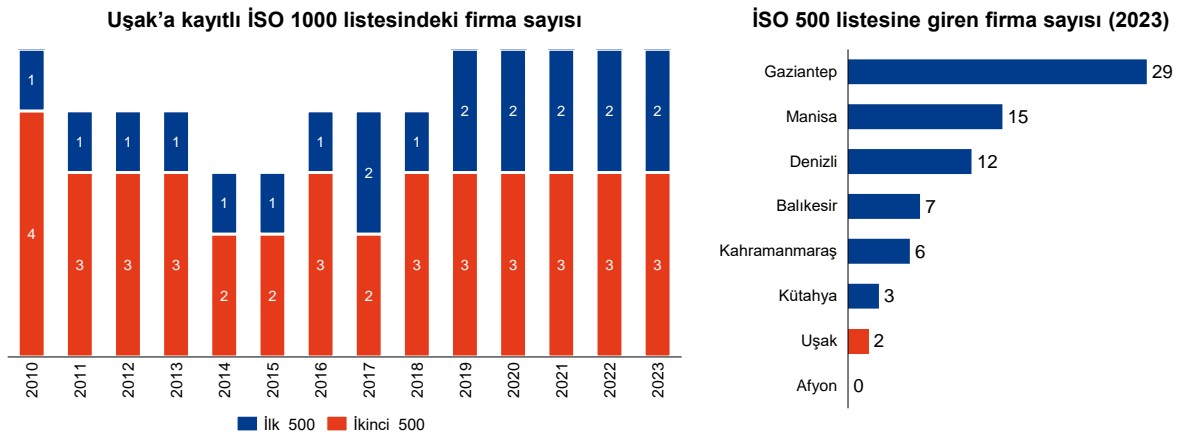
Tablo 3 Tekstil merkezi statüsündeki şehirlerin rekabetçiliklerinin kaynakları

Ülke	Şehir	Rekabetçi Özellikleri
Almanya	Stuttgart	Endüstri 4.0 uygulamaları, ileri teknoloji ve otomasyon
Çin	Guangzhou	Büyük ölçekli üretim, hızlı tedarik zinciri, düşük maliyet
İtalya	Prato	Yüksek kaliteli ve lüks kumaş üretimi, tasarım odaklı moda
Güney Kore	Daegu	Teknik tekstiller, inovasyon merkezleri, teknoloji yoğun
Hollanda	Tilburg	Sürdürülebilir üretim, döngüsel ekonomi, geri dönüşüm
Tayland	Bangkok	Çeşitlendirilmiş tekstil ürünleri, orta teknoloji, geniş pazar
Vietnam	Ho Chi Minh City	Düşük maliyetli üretim, büyük ihracat hacmi, verimli lojistik
Singapur	Singapur	Yüksek teknoloji tekstilleri, inovasyon, Ar-Ge yatırımları
Japonya	Osaka	İleri teknoloji üretimi, geleneksel zanaat ve inovasyon
ABD	Charlotte	Kümelene stratejisi, güçlü Ar-Ge işbirlikleri, yenilikçilik
Hindistan	Surat	Büyük ölçekli üretim, devlet destekleri, uygun maliyet

5.3. Ekonomik ve Sosyal Gelişim: İSO 1000 ve Yaşanabilirlik Bağlantısı

Uşak'ın ekonomik yapısı ve geleceğe yönelik stratejileri incelendiğinde, ilin sanayi açısından önemli fırsatlar barındırdığı görülmektedir. Bu bağlamda, İSO 1000 listesine giren firma sayısı ve ilin yaşanabilirlik düzeyine ilişkin veriler arasında dikkate değer bir bağlantı bulunmaktadır. Uşak'ın sanayide dönüşümünü hızlandırması, büyük ölçekli yatırımları çekebilmesi ve yaşam kalitesini artırarak nitelikli iş gücünü cezbetmesi için iki alanın da eş zamanlı olarak geliştirilmesi gerekmektedir.

Şekil 29 Uşak'a kayıtlı İSO 1000 listesindeki firma sayısı, 2010-2023

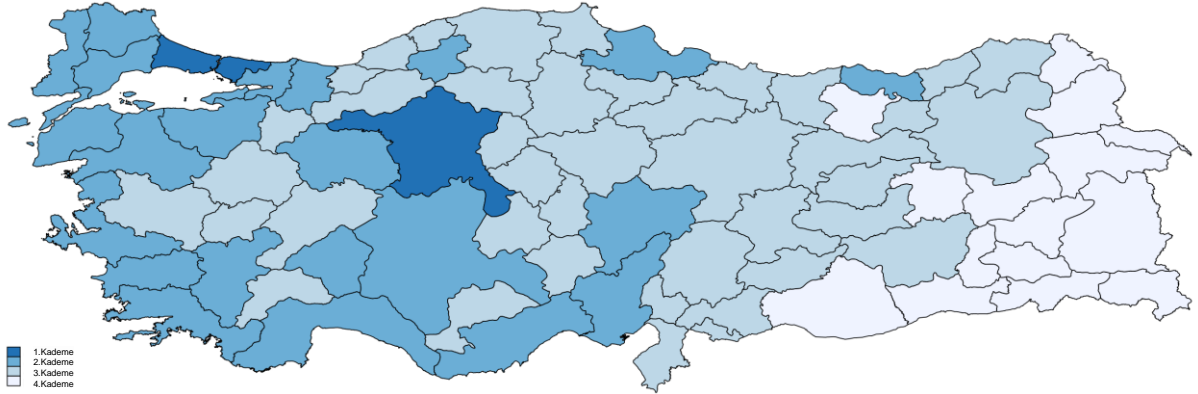

Kaynak: İstanbul Sanayi Odası, TEPAV hesaplamaları

Şekil 29'da 2023 yılı itibarıyla Uşak'tan İSO Birinci 500 listesine giren firma sayısının 2, İkinci 500 listesine giren firma sayısının ise 3 olduğu görülmektedir. 2019 yılından bu yana, Uşak'tan İSO 1000 listesine giren firma sayısında bir artış olmamıştır. Uşak'ın sanayide büyük ölçekli yatırımlara yönelik çekiciliğini artırması, ekonomik dinamizmi artıracaktır ve sanayideki dönüşüm için kritik önem taşımaktadır.

Yaşamaya, çalışmaya ve yenilikçiliğe uygunluk açısından yapılan kümelenme analizine göre, Uşak 3. kademe iller arasında yer almaktadır. Komşu iller Manisa, Kütahya ve Afyonkarahisar da 3. kademededir; ancak Denizli'nin 2. kademe de yer alması, bu ilin yaşanabilirlik açısından daha avantajlı bir konumda olduğunu göstermektedir. Uşak'ın yaşanabilirlik düzeyinin artırılması, ilin yatırım çekiciliğini ve nitelikli işgücü kazanma potansiyelini yükseltmek açısından büyük fırsatlar sunmaktadır.

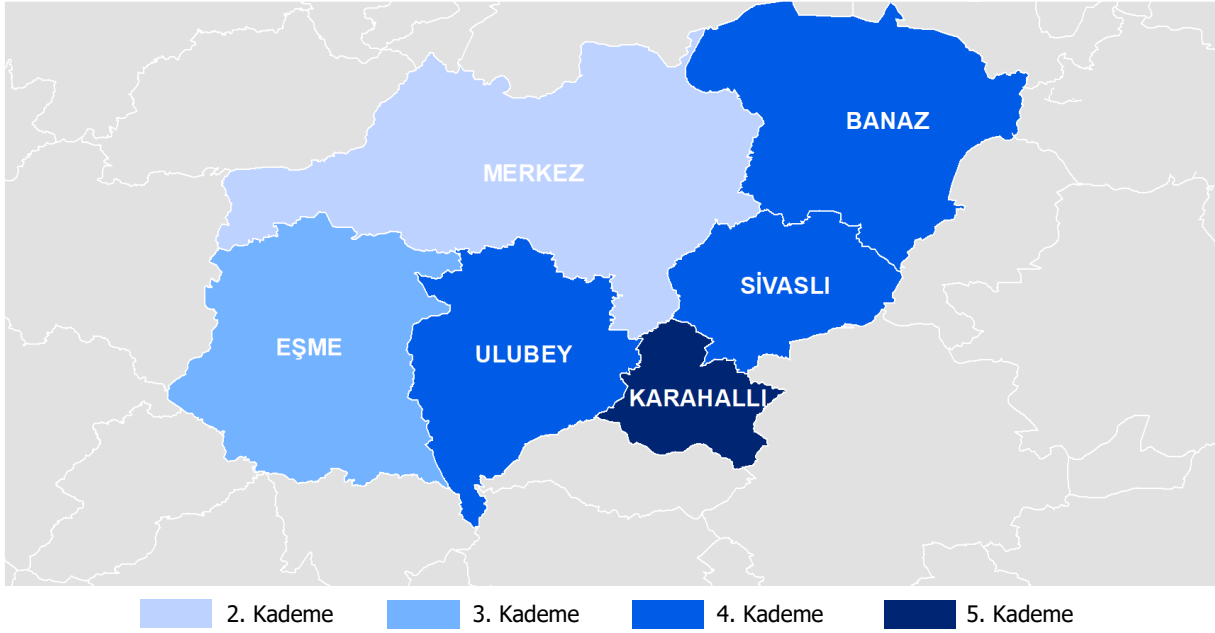
Şekil 30 Yaşamaya, çalışmaya ve yenilikçiliğe uygunluk değişkenlerine göre kümeleme analizi sonuçları (2022)

Kaynak: İstanbul Üniversitesi Şehir Politikaları Uygulama ve Araştırma Merkezi, TEPAV hesaplamaları

İlçelerin SEGE (Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Endeksi) skorları da bu sonucu desteklemektedir: Merkez ilçe, 2. gelişmişlik kademesinde yer alırken, Eşme ilçesi 3. kademe, Banaz, Ulubey ve Sivasslı ilçeleri 4. kademe, Karahallı ilçesi ise 5. kademe de yer almaktadır (Acar vd., 2022). Bu veriler, her ilçenin farklı rekabet gücü ve potansiyeline sahip olduğunu ve bu nedenle her ilçenin kendi potansiyeline uygun bir gelişim stratejisi oluşturması gerektiğini göstermektedir. İlçelerin bu potansiyellerine göre uygun fırsatlar ve destekler sağlanarak, her birinin kendine özgü avantajlarını maksimize etmesi önemlidir.

Şekil 31 Uşak ilinin ilçe SEGE haritası, 2022

Kaynak: Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Acar vd., 2022, TEPAV görselleştirmeleri

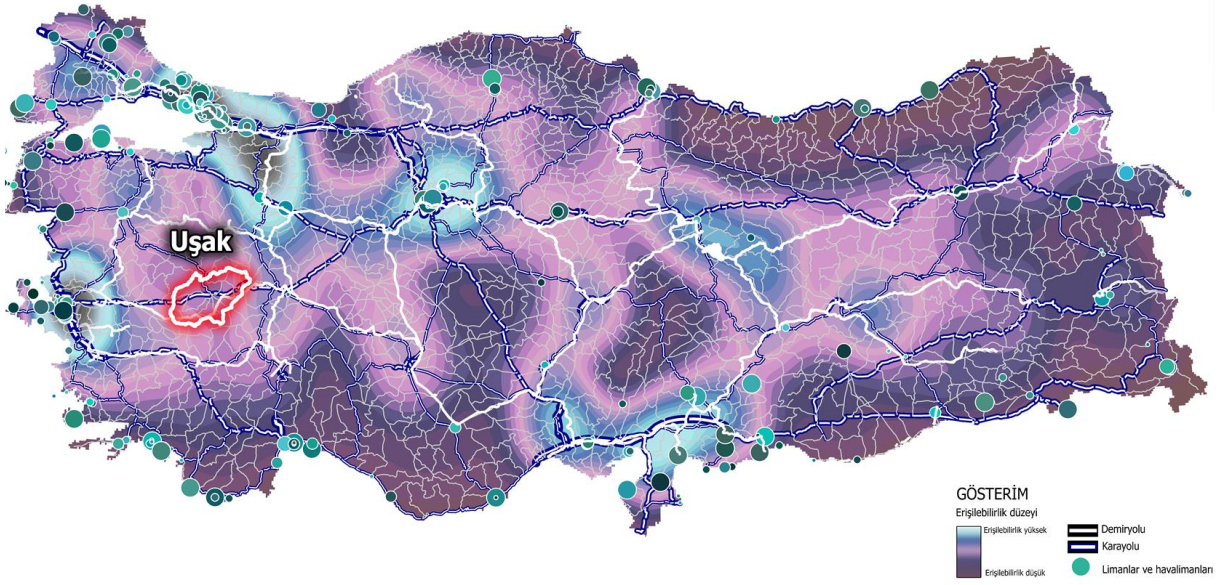
İSO 1000 listesinde yer alan firma sayısının artması, büyük ölçekli yatırımların Uşak'a çekilmesi ve ilin ekonomik dinamizminin güçlenmesiyle mümkün olacaktır. Ancak, büyük ölçekli yatırımların ve nitelikli iş gücünün çekilebilmesi için ilin yaşanabilirlik düzeyinin de yüksek olması gerekmektedir. Yaşam kalitesi, nitelikli iş gücünü cezbetmenin yanı sıra mevcut işletmelerin gelişimi ve inovasyon kapasitesinin artırılması açısından da önemlidir.

5.4. Uşak'ın Erişilebilirlik Performansı

Erişilebilirlik, bir bölgenin kaynaklara, hizmetlere ve pazarlara ne derece ulaşılabilir olduğunu ifade eden temel bir kavramdır. Uşak, fiziksel ve dijital erişilebilirlik açısından pek çok fırsata sahiptir. Fiziksel erişilebilirlik, yollar, demiryolu ağları, havaalanları ve deniz ulaşımı gibi unsurların varlığı ve kalitesiyle ölçülürken; dijital erişilebilirlik, internet altyapısı, mobil bağlantılar ve dijital hizmetlerin yaygınlığı ile ilişkilidir. Bir bölgedeki fiziksel ve dijital erişimin artması, yerel ekonomiyi canlandıran ve rekabet gücünü artıran en önemli faktörlerden biri haline gelmiştir. Özellikle küreselleşen dünyada, bölgeler arası rekabet gücünün artırılması, işgücü hareketliliğinin kolaylaştırılması ve yatırımcıların ilgisinin çekilmesi, erişilebilirlik düzeyinin yüksek olmasına bağlıdır. Bu durum, Uşak'ın sahip olduğu fırsatları değerlendirmesi açısından büyük bir avantaj sunmaktadır.

Uşak, İzmir gibi önemli limanlara olan yakınlığıyla lojistik açıdan güçlü bir potansiyele sahiptir. Ancak, mevcut otoyol sistemine entegrasyonunun daha da iyileştirilmesi, ilin erişilebilirliğini ve ticaret hacmini artıracaktır. Bu tür altyapısal gelişmeler, Uşak'ın yerel ve uluslararası düzeyde daha cazip bir konuma gelmesini sağlayacaktır.

Şekil 32 Uşak erişilebilirlik haritası, 2023

Kaynak: KGM, TCDD, TEPAV hesaplamaları

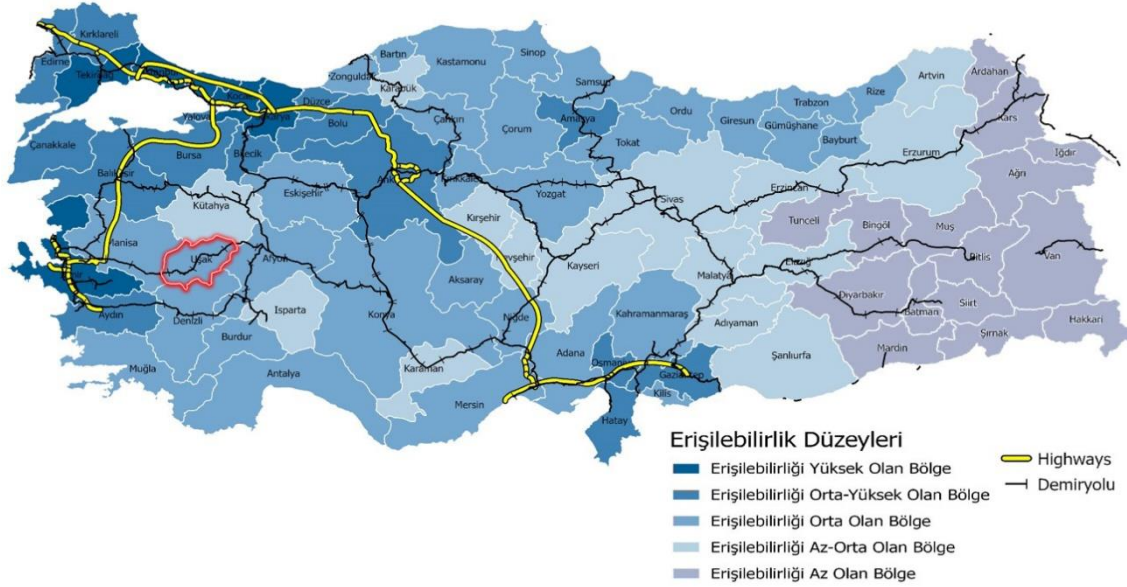
Uşak'ın mevcut ulaşım altyapısına rağmen, pazara erişiminin artırılması gerektiği görülmektedir. Ulaşım modları ve bu modların dış ticaret ile ilişkileri incelendiğinde, Uşak'ın hala orta derecede erişilebilir iller arasında yer aldığı dikkat çekmektedir. Bu durum, ilin tam potansiyelini ortaya çıkarabilmesi için lojistik açıdan stratejik adımların atılması gerektiğini işaret etmektedir.

Bunun yanı sıra, Uşak'ın liman bağlantıları da büyük önem taşımaktadır. İlin en yakın limanı olan İzmir Limanı'yla zayıfta olsa da demiryolu bağlantısının varlığı avantaj olmakla birlikte, diğer limanlarla olan ilişkilerinin de zayıf olması önemli bir eksiklik olarak öne çıkmaktadır. Lojistik faaliyetlerin genişlemesi ve çeşitlenmesi açısından bu bağlantıların güçlendirilmesi, ilin dış ticaret hacminin artması ve bölgesel kalkınmanın hızlanması açısından kritik bir adım olacaktır. Uşak'ın, mevcut otoyol ağına entegrasyonunun iyileştirilmesi ve diğer stratejik limanlarla olan lojistik ilişkilerinin kuvvetlendirilmesi, ilin kalkınma potansiyelini artırmak için atılması gereken öncelikli adımlardandır.

Bu bağlamda, Uşak'ın sahip olduğu fiziksel altyapı avantajları büyük bir kalkınma potansiyeli sunmakta, ancak bu avantajların tam anlamıyla değerlendirilebilmesi için daha kapsamlı ve entegre ulaşım bağlantılarına ihtiyaç duyulmaktadır. Özellikle sınırda karbon vergisinin uygulamaya alınmasıyla birlikte, liman ve demiryolu bağlantılarının güçlendirilmesi, ihracatın sürekliliğini sağlamak ve rekabetçiliği korumak açısından kritik bir rol oynamaktadır. Bu

bağlantıların hayata geçirilmesi, Uşak'ın hem ulusal hem de uluslararası ticarete daha rekabetçi bir konuma gelmesini sağlayacaktır.

Şekil 33 Uşak'ın illere erişebilirlik düzeyi

Kaynak: Openstreet Map, TMMOB İnşaat Mühendisleri Odası, TEPAV hesaplamaları

5.5. Şimdi Ne Yapmalı? Bölgesel YOİKK

Uşak'ın ekonomik kalkınma sürecinde geride kalmaması için yenilik ve ileri teknoloji odaklı, katma değer yaratan sektörlerin geliştirilmesi gerekliliği açıktır. Bu bağlamda, Yatırım Ortamını İyileştirme Koordinasyon Kurulu (YOİKK) gibi ulusal ölçekte faaliyet gösteren bir yapıya benzer olarak, Uşak özelinde faaliyet gösterebilecek, yerel dinamiklere ve ihtiyaçlara odaklanan bir bölgesel koordinasyon kurulunun oluşturulması Uşak için geliştirilen politikaların ve gelişim alanlarının uygulanmasında faydalı olacaktır. Kurulacak böyle bir yapı, yerel aktörleri(kamu ve özel) bir araya getirerek yatırım ortamının iyileştirilmesi, yenilikçi yatırımların teşvik edilmesi ve ekonomik çeşitliliğin artırılması gibi alanlarda politikalar oluşturabilir. Tekstil sektöründe katma değerli üretimin desteklenmesi, rekabet avantajının artırılması ve yeni sektörlerin gelişimiyle sürdürülebilir ekonomik yapıya katkı sağlanması, yeşil dönüşümün desteklenmesi bu yapıyla mümkün olabilir. Sonuç olarak, kurulacak yerel koordinasyon kurulunun Uşak'ın ekonomik dönüşümü ve rekabet gücünün artırılmasında stratejik bir platform olabileceği öngörülmektedir.

Uşak'ın ekonomik kalkınma sürecinde, mevcut sektörlerin rekabet gücünü artırırken aynı zamanda yeni sektörlerin gelişimini destekleyecek bütüncül bir yaklaşıma ihtiyaç duyulmaktadır. Bu bağlamda, aşağıda sıralanan stratejik gelişim alanları öncelikli olarak değerlendirilmelidir.

Tekstil sektörü, Uşak'ın geleneksel olarak güçlü olduğu bir alandır ve bu sektörde daha yüksek katma değer yaratılmasına yönelik bir dönüşüm sağlanmalıdır. Yenilikçi ve ileri teknoloji yatırımları ile tekstil sektöründe tasarım ve Ar-Ge odaklı bir üretim yapısına geçiş, Uşak'ın

hem yerel hem de uluslararası pazarlardaki rekabet avantajını güçlendirecektir. Bu dönüşüm sürecinde önerilen bölgesel YOİKK, yerel sektörlerin hızlı bir şekilde desteklenmesi, yenilikçi projelerin uygulanması ve yatırım teşviklerinin etkinliğinin artırılması konularında süreci önemli ölçüde kolaylaştıracaktır. Böylece, sektörel dönüşüm ve Ar-Ge faaliyetleri yerel düzeyde daha verimli ve hızlı şekilde hayata geçirilebilecektir.

Uşak'ın ekonomik çeşitliliğini artırmak ve sürdürülebilir büyümeyi sağlamak için yüksek teknolojiye dayalı yeni sektörlerin geliştirilmesi büyük önem taşımaktadır. Makine, elektronik ve diğer yüksek teknoloji sektörlerinin gelişimi, ilin ekonomik yapısında çeşitlenmeyi sağlamada kritik bir rol oynayacaktır. Bu yenilikçi sektörlerin gelişimi, kamu ve özel sektör iş birliğiyle oluşturulacak kamu-özel ortaklık modelleriyle desteklenebilir. Süreç iki aşamalı bir çalışma ile ilerleyebilir: İlk olarak, kamu ve özel sektör temsilcilerinin katılımıyla bir diyalog toplantısı düzenlenip öncelikler belirlenebilir. Ardından, bu toplantıda belirlenen odak alanlarının projelendirilmesine geçilebilir. Bu çalışmalar, yerel aktörlerin hızlı ve koordineli şekilde harekete geçmesini sağlayarak yenilikçi projelerin hayata geçirilmesini kolaylaştıracak ve teşviklerin etkinliğini artıracaktır. Bu sayede Uşak, yeni sektörlerin gelişiminde daha sistematik ve etkili bir yapı kazanacaktır.

Tekstil sektörü açısından, Avrupa Yeşil Mutabakatı ve Emisyon Ticaret Sistemi (ETS) gibi düzenlemelerin sektöre etkileri göz önünde bulundurulmalıdır. Tekstil ve hazır giyim değer zincirinin sürdürülebilirlik hedeflerine ulaşabilmesi için yeşil dönüşüm büyük önem taşımaktadır. Bu doğrultuda, sürdürülebilir malzeme kullanımı, enerji verimliliği, karbon emisyonlarının azaltılması ve su tüketiminin minimize edilmesi gibi konulara öncelik verilmelidir. Bu dönüşümün gerçekleştirilmesi için uygun politika ve teşvik mekanizmalarının devreye alınması kritik olacaktır. Ayrıca, iklim değişikliğinin Uşak üzerindeki potansiyel etkileri değerlendirilerek, bu etkilerin azaltılması ve uyum sağlanması için gerekli adımlar atılmalıdır. Bu yaklaşım hem sürdürülebilir bir kalkınma süreci hem de sektörün rekabet gücünün artırılması açısından büyük önem taşımaktadır.

Son olarak, Uşak'ın ekonomik kalkınmasının hızlandırılması için lojistik erişimin artırılması ve altyapının güçlendirilmesi gerekmektedir. İzmir gibi büyük limanlara olan yakınlığı, Uşak'a önemli bir lojistik avantaj sağlamaktadır. Ancak bu avantajın tam anlamıyla değerlendirilebilmesi için mevcut otoyol sistemine entegrasyonun geliştirilmesi ve lojistik altyapının iyileştirilmesi gerekmektedir. Bu süreçte oluşturulması önerilen bölgesel YOİKK, lojistik altyapının geliştirilmesi ve entegrasyonun hızlandırılması için gerekli koordinasyonu sağlayarak, sürecin daha hızlı ve etkin şekilde ilerlemesine büyük katkı sunacaktır. Bu tür altyapısal gelişmeler, Uşak'ın hem yerel hem de uluslararası düzeyde daha cazip bir yatırım merkezi haline gelmesine katkı sağlayacaktır.

Uşak'ın ekonomik yapısının sürdürülebilir ve yüksek katma değerli bir dönüşüm geçirmesi, bölgesel dinamiklere uygun olarak faaliyet gösterecek bir bölgesel koordinasyon kurulunun, yani önerilen bölgesel YOİKK'in, etkin rol üstlenmesiyle mümkün olacaktır. Bu yeni yapı, kamu ve özel sektör temsilcilerinin iş birliğiyle, yenilik odaklı sektörlerin gelişimini destekleyecek, yatırım ortamını güçlendirecek ve Uşak'ın rekabet gücünü artıracak kritik bir platform sunacaktır. Bölgesel YOİKK'in oluşturulması, stratejik politikaların geliştirilmesi ve dönüşüm adımlarının hayata geçirilmesi süreçlerini kolaylaştıracak, Uşak'ın sahip olduğu potansiyelin tam anlamıyla ortaya çıkarılmasına ve ilin ekonomik yapısının çeşitlenmesine büyük katkı sağlayacaktır.

6. Kaynakça

Acar, S., Şahin Cinoğlu, D., Karagöz, T., Kaygısız, G., Meydan, M. C., & Işık, M. (2022). İlçelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması (SEGE-2022). Kalkınma Ajansları Genel Müdürlüğü. ISBN: 978-605-7679-34-5.

Diemer, A., Iammarino, S., Rodríguez-Pose, A., & Storper, M. (2022). Avrupa'da bölgesel gelişme tuzağı. CEPR Tartışma Belgesi No. DP17371. Erişim adresi: <https://ssrn.com/abstract=4144701>

Gaulier, G., & Zignago, S. (2010). BACI: Ürün seviyesinde uluslararası ticaret veritabanı (1994-2007 versiyonu) (Çalışma Belgesi No. 2010-23). CEPII.

Hausmann, R., Hidalgo, C., Bustos, S., Coscia, M., Chung, S., Jimenez, J., Simoes, A., & Yildirim, M. (2013). Ekonomik Karmaşıklık Atlası. Cambridge, MA: MIT Press.

Humanitarian Data Exchange. (t.y.). Türkiye'de yollar. 4 Kasım 2024 tarihinde erişildi, <https://data.humdata.org/dataset/roads-in-turkey>

İstanbul Sanayi Odası. (2023). Türkiye'nin 500 büyük sanayi kuruluşu 2023. <https://www.iso500.org.tr/500-buyuk-sanayi-kurulusu>

Karayolları Genel Müdürlüğü. (2024). Otoyollar. <https://www.kgm.gov.tr/Sayfalar/KGM/SiteTr/Otoyollar/Otoyollar.aspx>

Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı. (t.y.). Yatırım teşvik istatistikleri. Erişim adresi: <https://www.sanayi.gov.tr/istatistikler/yatirim-istatistikleri>

Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Girişimci Bilgi Sistemi (GBS). (2024). Bölgesel veriler.

Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Girişimci Bilgi Sistemi (GBS). (2024). Sektörler ve iller arası ticaret verileri.

Sosyal Güvenlik Kurumu. (2024). Sigortalı ve iş yeri istatistikleri. Ankara. <https://www.sgk.gov.tr/Istatistik/Yillik/fcd5e59b-6af9-4d90-a451-ee7500eb1cb4/>

Şeker, M., Saldanlı, A., Bektaş, H., Ergün Gürcan, M., Çelikbıçak, G., Yosunkaya, M., Nas, Ş., Göksel, M. B., Yalçın, A., İlarıslan, M. A., Bolat, D. S., Kapıcıoğlu, R., & Körükçüoğlu, M. (2023). İller Arası Rekabet Endeksi 2021-2022. İstanbul Üniversitesi Şehir Politikaları Uygulama ve Araştırma Merkezi.

T.C. Ticaret Bakanlığı. (2023). Dış ticaret istatistikleri. Ankara.

T.C. Ulaştırma Bakanlığı, Demiryolları, Limanlar ve Hava Meydanları İnşaatı Genel Müdürlüğü (DLH). (2010). Ulaştırma Kıyı Yapıları Master Plan Çalışması: Sonuç Raporu. Uluslararası A.Ş. ve Belde Proje ve Danışmanlık Tic. Ltd. Şti. Ortak Girişimi.

The Growth Lab at Harvard University. (2019). Büyüme Projeksiyonları ve Karmaşıklık Sıralamaları, V2 [Veri seti]. <https://doi.org/10.7910/dvn/xtaqmc>

Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demiryolları. (2024). 2024 ŞB-Ek-3.2.1 Haritalar-Sürüm 8.2. <https://www.tcdd.gov.tr/sebeke-bildirimi/2024-sebeke-bildirimi-dokumanlari>

Türkiye İhracatçılar Meclisi (TİM). (2024). İhracat rakamları. İstanbul.

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2024). Bölgesel GSYH. Ankara.

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2024). Dış ticaret istatistikleri. Ankara.

Teknik Ek

1. Bölgesel Kalkınma Tuzağı

Diemer vd., (2022) yaptıkları çalışmada bölgesel kalkınma tuzağını, bir bölgenin gelir, verimlilik ve istihdam açısından dinamizmini koruyamadığı ve bölge sakinlerinin refahının, bölgenin üst bölgesinde ve ulusal düzeyde hüküm süren ekonomik koşullara göre geride kaldığı durum olarak tanımlamaktadır. Bu bölgelere daha basit bir tabirle “ihmal edilen yerler” ya da “üzerinde yeterince düşünülmemiş yerler” dememiz de mümkündür.

Bölgesel kalkınma tuzağı yöntemi, bölgelerin kalkınma performanslarını ölçmeyi amaçlamaktadır. Bu yöntem, orta gelir tuzağı literatürünü ileriye taşıyarak, sadece kişi başına düşen gayri safi yurt içi hasıla (GSYİH) gibi temel göstergelerle sınırlı kalmayıp verimlilik ve istihdam gibi kalkınma sürecinin diğer önemli bileşenlerini de göz önünde bulundurmakta, dolayısıyla bölgesel kalkınma performansını daha kapsamlı bir şekilde değerlendirmemize olanak tanımaktadır. Bölgesel kalkınma tuzağı endeksi, bölgesel performansın o bölgeye özel bir şekilde analiz edilmesine imkân verebilmek adına, ilgili bölgelerin verilerine ek olarak üst bölgeler ve ülke verileri kullanılarak hesaplanmaktadır. Bunun yanı sıra bölgesel kalkınma tuzağı endeksi, verisi elde edilen metriklerin büyüme ve büyüme hızı değerleri kullanılarak hesaplanmaktadır. Dolayısıyla değerlendirmeler statik değil dinamik bir boyut kazanmaktadır. Bu da bizim bölgelerin kalkınma sürecindeki hızlanma ve yavaşlamaları tespit edebilmemizi sağlamaktadır.

Son olarak, bölgesel kalkınma tuzağı yöntemi, bölgelerin kalkınma tuzağına düşme riskini sürekli bir değişkenle açıklamaktadır. Bu, kalkınma tuzağına yoğunluk boyutunu ekleyerek uygulanacak politikalar için yön gösterici bir özellik sunmaktadır.

Metodoloji

Kalkınma tuzağı endeksleri hesaplanırken İBBS1, İBBS2 ve ülke düzeyinde cari fiyatlarla kişi başına GSYH (TL), cari fiyatlarla çalışan başına gayrisafı katma değer (TL) ve istihdamın işgücüne oranı olmak üzere üç değişkenden faydalanılmaktadır. Endekste kullanılan kişi başına düşen gelir değişkeni, bölgenin genel refahını temsil etmektedir. Bölgesel kalkınma tuzağı hesaplamasında sadece kişi başına düşen gelir artışındaki yavaşlama veya düşüşlerin incelenmesinin yanı sıra, istihdam-işgücü oranının değişim hızı ve verimlilik artışının değişimi gibi diğer göstergeler de dikkate alınmaktadır.

Verimlilik, bölgesel ekonomilerin üretim performansı ve rekabet gücü hakkında fikir vermektedir. Verimlilik artışı, yeni fikirler, teknolojik buluşlar ve geliştirilmiş iş modelleri sayesinde girdileri daha iyi bir şekilde birleştirerek daha fazla çıktı üretimini sağlamaktadır. (OECD, 2021). Dolayısıyla, verimlilik, uzun vadeli ekonomik performansın önemli bir belirleyicisi olduğundan, büyüme yavaşlaması ve orta gelir tuzakları tartışmalarında özellikle önemlidir.

İstihdamın işgücüne oranı, bölgenin işgücü piyasası dinamiklerini ortaya koymaktadır. Yüksek bir istihdam-işgücü oranı, geniş iş olanaklarına sahip sağlıklı bir işgücü piyasasına işaret ederken düşük bir oran iş yaratmada veya işgücü piyasasına katılımda zorluklara işaret etmektedir. Dolayısıyla bu oran, bölgelerin yeni işler yaratma, teknolojik gelişmeler veya

yapısal dönüşümler gibi değişen ekonomik koşullara uyum sağlama kabiliyetleri hakkında fikir vermektedir.

Kullanılan bu değişkenler, bölgelerde refahın ve ekonomik performansın farklı boyutlardan değerlendirilmesine ve politika yapımında daha etkili kararlar alınmasına olanak sağlamaktadır.

2. Ekonomik Kompleksite ve Ürün Uzayı

Hausmann ve Hidalgo (2013) tarafından geliştirilen ürün uzayı, bir ülkenin ekonomik kalkınma potansiyelini anlamak için kullanılan karmaşık bir ağ modelidir. Bu model, ülkelerin ürettiği ürünler arasındaki benzerlikleri ve ürünlerin birbiriyle olan ilişkisini analiz eder. Ürün uzayı, tüm ürünlerin bir harita üzerinde yerleştirildiği ve bu ürünlerin birbirine yakın olmasının ürünler arasındaki teknoloji, beceri, veya bilgi birikimi benzerliğini ifade ettiği bir yapıya sahiptir.

Bu ağ yapısı, ürünlerin kompleksliğini ve ülkelerin rekabet avantajına sahip olabilecekleri ürünleri belirlemek için kullanılır. Ürün uzayında bir ürünün merkezi bir konumda bulunması, bu ürünün diğer ürünlere dönüşmesinin daha kolay olduğunu ve dolayısıyla kalkınma açısından daha önemli bir potansiyele sahip olduğunu gösterir. Daha marjinal ve izole ürünler ise ülkelerin ekonomik çeşitliliğini arttırmak için daha fazla çaba gerektirir.

Hausmann ve Hidalgo, bu yapıyı kullanarak ülkelerin ekonomik çeşitliliğini ve üretim yapısını daha iyi anlamamıza yardımcı olmuş ve bu bilgiyi kalkınma stratejilerinde yol gösterici bir araç olarak kullanmışlardır.

Metodoloji

Hausmann ve Hidalgo, ürün uzayını oluştururken çeşitli metrikler ve endeksler kullanmışlardır. Bu metodoloji, ürünlerin ve ülkelerin karmaşıklığını anlamak üzerine kurulu çok boyutlu bir yaklaşımı içerir. Ürün karmaşıklığı endeksi (ECI), bir ürünün ne kadar sofistike olduğunu ve üretiminde ne tür bilgi ve beceri birikimi gerektirdiğini belirlemeye yarar. Bu endeks, hem ürünlerin üretiminde yer alan ülkelerin çeşitliliğini hem de bu ürünlerin özel karmaşıklığını değerlendirmeye dayanır.

Diğer kritik bir metrik ise "Revealed Comparative Advantage" (RCA) olarak bilinen açıklanmış karşılıklı üstünlük endeksidir. RCA, belirli bir ürünün bir ülke için ne kadar özel olduğunu ve bu ürünü üretmekte ne kadar başarılı olduklarını göstermektedir. RCA değeri 1'den büyük olan ürünler, o ülkenin o üründe rekabet avantajına sahip olduğunu gösterir.

Hausmann ve Hidalgo ayrıca "Proximity" (Yakınlık) kavramını kullanarak, ürünler arasındaki ilişkileri ve bir ürünün başka bir ürüne dönüşmesindeki kolaylığı ölçerler. Bu kavram, bir ürünün diğer bir ürüne yakınlığını ve bu yüzden üretim kapasitesini genişletme potansiyelini ortaya koyar. Bu da ürün uzayının haritasını oluştururken hangi ürünlerin birbirine daha yakın olduğunu ve bu ürünlere geçişin ne kadar muhtemel olduğunu anlamamıza yardımcı olur.

Bir diğer önemli kavram ise Density (Yoğunluk) kavramıdır. Yoğunluk, bir ülkenin mevcut üretim yapısının belirli bir ürüne ne kadar yakın olduğunu ölçer. Yani, bir ülkenin halihazırda ürettiği ürünlerin, hedeflenen yeni bir ürüne ne kadar yakın olduğu belirlenir. Eğer bir ülkenin ürettiği ürünler, hedef ürüne yüksek bir yoğunluk gösteriyorsa, bu ülkenin söz konusu ürünü

başarıyla üretme olasılığı da daha yüksektir. Yoğunluk, ürün uzayı haritasında, bir ülkenin mevcut bilgi ve beceri birikimi ile yeni bir ürün arasındaki mesafeyi anlamamıza ve bu sayede ekonomik çeşitlenme stratejilerini optimize etmemize yardımcı olur.

Ayrıca, ürün uzayı analizinde kullanılan diğer önemli endeksler şunlardır:

- Product Complexity Index (PCI): PCI, ürünlerin karmaşıklık düzeyini ölçmek için kullanılır. PCI, bir ürünün üretilmesi için gerekli olan bilgi, teknoloji ve beceri birikiminin ne kadar sofistike olduğunu belirler. Yüksek PCI değerine sahip ürünler, daha fazla bilgi birikimi ve teknoloji gerektirir ve bu nedenle daha karmaşık kabul edilir.
- Complexity of the Country (COG): Ülkelerin ekonomik yapısını değerlendiren bir diğer metrik ise COG, yani ülke karmaşıklığıdır. COG, bir ülkenin ürettiği ürünlerin çeşitliliği ve karmaşıklığına dayalı olarak ülkenin genel üretim kapasitesini ve potansiyelini değerlendirmeye olanak tanır. Yüksek COG değerine sahip ülkeler, daha geniş ve karmaşık bir üretim yapısına sahiptir.
- PRODY: PRODY, belirli bir ürünün ekonomik kalkınma açısından ne kadar değerli olduğunu değerlendiren bir metriktir. PRODY, bir ürünün ihraç edildiği ülkelerin kişi başına düşen gelir seviyesine dayalı olarak hesaplanır. Yüksek PRODY değerine sahip ürünler, genellikle yüksek gelirli ülkeler tarafından üretilir ve bu ürünlerin ekonomik kalkınma üzerindeki potansiyel etkisi daha büyüktür.

Zafer Kalkınma Ajansı
Cumhuriyet Mah.
Mehmet Dumlu Caddesi No/42
Merkez/ Kütahya

2024

Kalkınma Ajansı Yayınları Bedelsizdir, Satılmaz.